

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΜΠΑΛΤΑ

Η Μεγαρίδα στα οθωμανικά αρχεία και η αμπελοοιλική της ιστορία

Δεν θα ήταν δυνατόν να αναφερθῶ στην παρουσία αμπελιού και την παραγωγή κρασιού στη Μεγαρίδα κατά την τουρκοκρατία, αν δεν είχε προηγηθεί η στοιχειώδης έρευνα, που έγινε στο οθωμανικό αρχχειακό υλικό. Η μελέτη της αμπελοοιλικής ιστορίας μιας περιοχής σημαίνει αναγκαστικά μελέτη της ιστορίας του τόπου που το καλλιέρησε.

Όσα γνωρίζουμε για την οθωμανική Μεγαρίδα αφορούν στην περίοδο της ύστερης τουρκοκρατίας και των επαναστατικών χρόνων. Τρεις είναι οι κύριες μελέτες που ασχολούνται με την ιστορική αυτή περίοδο. Πρόκειται για το πόνημα του Μελέτιου Μπεναρδή, ο οποίος με ιστορική συνείδηση συγκέντρωσε «παλαιά άχρηστα παλαιόχαρτα», όπως χαρακτηρίζει τα τουρκικά και ελληνικά έγγραφα των τελευταίων προ του 1821 δεκαετιών, προκειμένου να γράψει την άγνωστη ιστορία της Μεγαρικής γης¹. Η δεύτερη, η λαμπρή εργασία του Βασίλη Σφυρόερα για την ιστορία της Ελευσίνας, όπου γίνονται και αναφορές στην ευρύτερη περιοχή της Μεγαρίδας, τη γνωστή ως περιοχή Δερβενοχωριών, στηρίζεται στα απομνημονεύματα αγωνιστών, τα Αρχεία Ελληνικής Παλιγγενεσίας, το Αρχείο της κοινότητας Ύδρας². Η τρίτη μελέτη, και η πλέον πρόσφατη, αποτελεί ανθολόγηση περιηγητικών κειμένων για τη Μεγαρίδα που καλύπτουν την περίοδο 1676-1897³. Ασφαλώς πληροφορίες για τη νεότερη ιστορία της περιοχής εντοπίζονται και σε γενικότερα έργα που καλύπτουν ευρύτερη χρονολογικά, θεματικά ή τοπικά ενότητα.

1. Μ. Μπεναρδής, *Μεγαρείς και Δερβενοχωρίται*, Αθήνα 1936.

2. Β. Σφυρόερας, *Ιστορία της Ελευσίνας από τη Βυζαντινή περίοδο μέχρι σήμερα*, Έκδοση Δήμου Ελευσίνας 1985. Βλ. επίσης Κ. Α. Κοτσώνης, *Η άμυνα των Δερβενίων τής Μεγαρικής κατά την έναρξιν τής επανάστασεως τοῦ 1821*, Πρακτικά του Α' Τοπικού Συνεδρίου Κορινθιακών Ερευνών, Κόρινθος, 27-28 Απριλίου 1974, Πελοποννησιακά 11(1975)25-42.

3. Ανώνυμος, *Τα Μέγαρα (1676-1897)*, [Μέγαρα], Ιούλιος 1987.

Αποτελεί πάντως κοινή διαπίστωση ότι λιγοστά είναι τα στοιχεία σε ελληνικές και δυτικές πηγές για τη Μεγαρίδα στην περίοδο της τουρκοκρατίας. Ο Σφυρόερας στην εισαγωγή του έργου του για την Ελευσίνα γράφει χαρακτηριστικά: «Η έρευνα τριών ετών, όσο κι αν υπήρξε συστηματική και επίμονη, δεν μπορώ να πω ότι μου αποκάλυψε όσα είχα ελπίζει. Οι πηγές σιωπούν για την περίοδο της Τουρκοκρατίας ή είναι περιορισμένης αξίας, οι περιηγητές βλέπουν σχεδόν μόνο την αρχαία Ελευσίνα, έγγραφα δεν υπάρχουν»⁴. Εξαιτίας λοιπόν αυτού του γεγονότος αναζήτησα στοιχεία για την ιστορία της περιοχής στο Οθωμανικό Αρχείο Πρωθυπουργίας στην Πόλη (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, στο εξής ΒΟΑ), πραγματοποιώντας δυο αποστολές που χρηματοδότησε το *Κτήμα Εύχαρις*. Από το αρχείο αυτό προέρχονται όσα εν συντομία παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Οι πηγές

Στο Οθωμανικό Αρχείο της Πόλης ευρέθησαν δώδεκα φορολογικά κατάστιχα της Μεγαρίδας. Στα πέντε, τα παλαιότερα, που καλύπτουν έναν αιώνα (αρχές του 16ου ως τις αρχές του 17ου αιώνα), καταγράφεται ο φορολογούμενος πληθυσμός και οι φόροι, που βαρύνουν τις παραγωγικές δραστηριότητες των Δερβενοχωριών⁵. Οι πηγές αυτές αποτυπώνουν ενδεικτικά το πληθυσμιακό μέγεθος των οικισμών, εφόσον καταγράφουν τον φορολογούμενο πληθυσμό και όχι τον πραγματικό. Επιπλέον, πέραν μιας εικόνας που δίνουν για τη φύση των παραγωγικών δραστηριοτήτων ενός τόπου, εμμέσως επιτρέπουν εκτιμήσεις για τον όγκο των παραγόμενων προϊόντων βάσει επαγωγών, αφού σ' αυτά εγγράφονται οι εισπραττόμενες δεκάτες ή άλλοι αναλογικοί φόροι. Δεν σημειώνονται στις πηγές αυτές οι καλλιεργούμενες εκτάσεις ή οι ποσότητες των προϊόντων. Πρόκειται απλούστατα για λογιστικά βιβλία, όπου με δέουσα δημοσιονομική αυστηρότητα καταγράφονται οι καταβαλλόμενοι ή καταβλητέοι φόροι επί των παραγωγικών δραστηριοτήτων⁶. Σ' αυτού του τύπου τα τεκμήρια βασίστηκε η έρευνά μας για την αμπελοοινική παραγωγή της Μεγαρίδας κατά τους οθωμανικούς χρόνους. Τεκμήρια για το αντικείμενό μας, αποτέλεσαν η καταγραφή της δεκάτης μούστου, φόρου σπιθαμής, δηλαδή αποθήκευσης κρα-

4. Β. Σφυρόερας, *όπ. π.*, 8.

5. Tapu Tahrir (στο εξής ΤΤ) 80 (Σελίμ Α', 1512–20), ΤΤ 446, ΤΤ 390 (Σουλεϊμάν Μεγαλοπρεπής/1520–66), ΤΤ 605 (991/1583), ΤΤ 714 (1022/1613). Το ΤΤ 390 είναι συνοπτικό κατάστιχο, στο οποίο καταγράφονται μόνο τα εισοδήματα των τιμαριωτών.

6. Για τη διαδικασία των οθωμανικών απογραφών και την κατάρτιση καταστάσεων, βλ. Χ. Ιναλτζίκ, *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η κλασική εποχή, 1300–1600*, μτφρ. Μ. Κοκολάκης, Αθήνα 1995, 190–191.

σιού σε βαρέλια, και η ύπαρξη δασμού κρασιού. Χρειάζεται όμως να διευκρινιστεί εξαρχής ότι αντιμετωπίσαμε επιπρόσθετα προβλήματα στην έρευνα της αμπελοοικονομικής ιστορίας της περιοχής, όπως θα φανεί και στη συνέχεια, εξαιτίας του ειδικού φορολογικού καθεστώτος των Δερβενοχωριών της Μεγαρίδας με τις ποικίλες φοροαπαλλαγές, που φυσικά αποτυπώνονται στις πηγές που επεξεργαστήκαμε. Οι κάτοικοι στα Μεγάλα Δερβένια, όπως ονομάζονταν για να αντιδιαστέλλονται από τα Μικρά Δερβένια, τα Δερβενάκια, της Κορίνθου, εκτελούσαν καθήκοντα φυλάκων στις κλεισούρες του εμπορικού και στρατιωτικού δρόμου προς και από τον Μοριά και γι' αυτόν τον λόγο είχαν ορισμένες φοροαπαλλαγές από το οθωμανικό κράτος, όπως θα δούμε στη συνέχεια⁷.

Τα υπόλοιπα επτά κατάστιχα⁸, που έπονται και χρονολογούνται από τα μέσα του 17ου αιώνα ως το έτος 1715, την έναρξη της δεύτερης τουρκοκρατίας για την Πελοπόννησο, είναι κατάστιχα κεφαλαικού φόρου ή φόρου αβαρίζ· ο τελευταίος ήταν ένας έκτακτος φόρος που στην αρχή εισπράττονταν μόνο σε περιόδους πολέμου, αλλά, πολύ γρήγορα, καθιερώθηκε ως τακτική εισφορά⁹. Στις δεδομένες πηγές καταγράφεται μόνο ο φορολογούμενος πληθυσμός των οικισμών. Και μπορεί βεβαίως να μην παρέχουν στοιχεία για την αμπελουργία και

7. Για τον θεσμό και τη λειτουργία των δερβενίων στην οθωμανική αυτοκρατορία, βλ. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbend Teşkilatı*, Ισταμπούλ 1990². Μια εκτενής περίληψη της πρώτης έκδοσης του βιβλίου δημοσιεύτηκε στα ελληνικά στο Δελτίο Τουρκικής Βιβλιογραφίας, έτος Δ', τεύχ. 10, επιμ. Β. Δημητριάδης, Θεσσαλονίκη Ιούνιος 1970. Για τα δερβένια στο χώρο της Μακεδονίας βλ. Α. Stojanovski, *Dervendistvoto vo Makedonija*, Σκόπια 1974 (γαλλική περίληψη: *L'institution des dervendjis en Macédoine*). Ο θεσμός των δερβενίων είναι προοθωμανικός τόσο στον βαλκανικό, όσο και στον μικρασιατικό χώρο. Για τα Δερβένια Πάργης – Κιθαιρώνος – Γερανείων, βλ. Κ. Η. Μπίρης, *Άρβανίτες, οι Δωριείς του νέωτερου Έλληνισμού. Ιστορία των Ελλήνων Άρβανιτών*, Αθήνα 1960, 214–218.

8. Maliyeden Müdevver (στο εξής MAD) 521 (1053–55/1643–45), MAD 15158 (1676–77), MAD 93 (1128/1715), MAD 5053 (1128/1715) Kâmil Kepeci 2855 (1128/1715), MAD 22212 (αχρονολόγητο), A.DFE 607 (αχρονολόγητο). Τα δυο τελευταία, που δεν φέρουν χρονολογία, φαίνεται να συντάχθηκαν στην περίοδο της δεύτερης τουρκοκρατίας, αφού τα στοιχεία τους ταυτίζονται με αυτά του MAD 5053 που χρονολογείται το 1715.

9. Βλ. Bistra A. Cvetkova, *Contribution à l'étude des impôts extraordinaires (avariz-i divaniye ve tekelif-i örfiye) en Bulgarie sous la domination turque. L'impôt nuzul*, Rocznik Orientalistyczny XXIII/I (1959) 57–65. Α. Sućeska, *Die Entwicklung der Besteuerung durch die Avariz-i divaniye und die tekelif-i örfiye im Osmanischen Reich während des 17. und 18. Jahrhunderts*, Südost-Forschungen 27(1968)89–130. F. M. Emecen, *Kayacık kazasının Avâriz Defteri*, Edebiyatı Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı 12(1981–82)159–170. Βλ. επίσης τη μελέτη της Linda Darling, *Revenue-Raising and Legitimacy. Tax Collection and Finance Administration in the Ottoman Empire, 1560–1660*, Leiden – New York – Cologne 1996, 87κz. Βλ. επίσης το άρθρο του M. Ipşirli, *Avâriz*, *Diyanet İslam Ansiklopedisi* 4, 108–109.

το κρασί της Μεγαρίδας, δίνουν όμως πολύτιμα στοιχεία για τους οικισμούς και τον πληθυσμό τους, για την ερήμωση και τη δημιουργία νέων χωριών.

Το διαφορετικής ποιότητας λοιπόν αρχαικό υλικό, που συγκεντρώσαμε, επιτρέπει να παρακολουθήσουμε καταρχήν τη διοικητική οργάνωση των Δερβενοχωριών της Μεγαρίδας στους πρώτους αιώνες της τουρκοκρατίας που αποτελούν *terra incognita* στη βιβλιογραφία. Επιπλέον παρέχει πληθώρα πληροφοριών για το προνομιακό καθεστώς των δερβενοχωριτών επιλύοντας και το ζήτημα που υπήρχε σχετικά με τη χρονολόγηση της παραχώρησης των προνομίων¹⁰. Λόγω της σπανιότητας πληροφοριών για την περιοχή στα χρόνια της τουρκοκρατίας έκρινα σκόπιμο να καταθέσω στο Παράρτημα της μελέτης τα σχετικά με τους οικισμούς ανέκδοτα στοιχεία των οθωμανικών φορολογικών καταστίχων.

Ο καζάς των Μεγάρων

«Διαδέχεται τὴν Βοιωτίαν ἡ Μεγαρίς, σμικρὰ Χώρα τῆς Ἑλλάδος, ἄπτομένη τοῦ Ἴσθμου καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου· ἔχουσα ἀπὸ Δυσμῶν καὶ τοῦ Βορέως τὴν Βοιωτίαν· ἀπ' Ἀνατολῶν τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἀπὸ Μεσημβρίας τὴν Πελοπόννησον· ἐκλήθη Μεγαρίς ἀπὸ Μεγάρων τῆς μητροπόλεως αὐτῆς», γράφει στο πόνημά του ο μητροπολίτης Αθηνῶν Μελέτιος¹¹. Η Μεγαρίδα διοικητικά ανήκε στον καζά της Κορίνθου. Αυτό μαρτυρούν οι πηγές από τις αρχές του 16ου αιώνα ως και τις αρχές του 19ου αιώνα¹². Πολύ πιθανώς η Μεγαρίδα να ανήκε στον καζά της Κορίνθου ήδη από το 1458, εποχή που κατακτήθηκε η περιοχή από τους Οθωμανούς. Δυστυχώς η πρώτη απογραφή του Μοριά (ΤΤ 10) που έγινε επί Μωάμεθ του Πορθητή είναι σπάρραγμα και δεν περιλαμβάνει το τμήμα της Κορίνθου¹³. Βέβαιον είναι πάντως ότι δεν ισχύει αυτό που υπο-

10. Βλ. παρακάτω σ. 114.

11. Μελέτιος, *Γεωγραφία παλαιὰ καὶ νέα. Συλλεχθεῖσα ἐκ διαφόρων συγγραφέων παλιῶν τε καὶ νέων, καὶ ἐκ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν ἐν λίθοις, ... δεύτερον ὑπὸ Ἀνθίμου Γαζῆ...*, τύποις Πάνου Θεοδοσίου, Βενετία 1807, Β', 347–350.

12. Για την υπαγωγή της Μεγαρίδας στο βιλαέτι της Κορίνθου βλ. F. C. H. L. Rouquerville, *Voyage dans la Grèce*, τόμ. IV, Paris 1820, 124, απ' όπου αντλεί ο Μ. Σακελλαρίου, *Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴ δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715–1821)*, Αθήνα 1978 (ανατ). Επίσης Τ. Αθ. Γριτσόπουλος, *Μπουγιουρντί τοῦ πασᾶ τοῦ Μορέως (1807) περὶ ὀχυρώσεως τῶν Μ. Δερβενίων*, Μνημοσύνη 2(1968–69)465–471. Πρβλ. και το οθωμανικό έγγραφο του 1804 για τα προνόμια των Δερβενοχωριών Μεγαρίδος: ΒΟΑ, Cevdet Maliye 2308.

13. N. Beldiceanu – Irène Beldiceanu-Steinherr, *Corinthe et sa région en 1461 d'après le registre TT 10*, *Südostforschungen* 45(1986)37–61.

στηρίζει ο Ι. Γ. Γιαννόπουλος στη δημοσιευμένη διατριβή του, και επαναλαμβάνεται και από άλλους ερευνητές, ότι δηλαδή ως τα μέσα του 17ου αιώνα τα χωριά της Μεγαρίδας, υπαγόμενα στον καζά των Αθηνών, ανήκαν στο σαντζάκι του Ευρίπου¹⁴. Η αυτοψία, που έκανα σε όλα τα κατάστιχα του καζά των Αθηνών, που φυλάσσονται στο Οθωμανικό Αρχείο Πρωθυπουργίας, δεν άφησε την παραμικρή αμφιβολία ότι καθόλον τον 16ο και τις αρχές του 17ου αιώνα η περιοχή υπαγόταν διοικητικά στην Κόρινθο. Ο Εβλιγιά Τσελεμπή στο περιηγητικό του κείμενο αναφέρει καζά των Μεγάρων λίγο μετά τα μέσα του 17ου αιώνα¹⁵. Όντως, σε απογραφές κεφαλικού φόρου των ετών 1643 και 1676 που ανακαλύφθηκαν, διαπιστώνουμε ότι τα Μεγάλα Δερβένια συνιστούν αυτοτελή καζά, τον καζά των Μεγάρων, που υπάγεται στην Κόρινθο¹⁶. Σε καταστιχώσεις που συντάχθηκαν με ευκαιρία την ανακατάληψη του Μοριά από τους Οθωμανούς εγγράφονται στον καζά της Κορίνθου, μαζί με χωριά του ναχιγιέ Φονιά, δηλαδή του Φενεού¹⁷.

Ποιά ήταν όμως η Μεγαρίδα της τουρκοκρατίας; Ποιά έκταση καταλάμβανε ο καζάς των Μεγάρων; Τα γεωγραφικά όρια των καζάδων προσδιορίζονται από τα χωριά που περιελάμβαναν κατά περιόδους, διότι ως γνωστόν τα όρια των διοικητικών επαρχιών της οθωμανικής αυτοκρατορίας δεν ήσαν στατικά, βρίσκονταν σε συνάρτηση με τις ανακατατάξεις, που συνέβαιναν στα τιμάρια. Εδώ είναι χρήσιμο να γίνουν ορισμένες διευκρινίσεις για την ιδιαιτερότητα του αρχαιικού υλικού, που αποκλειστικά συνιστάται από φορολογικά κατάστιχα. Στο οθωμανικό κράτος οι φορολογικές απογραφές διενεργούνταν στη βάση της καταγραφής των εισοδημάτων μιας περιοχής. Οι οικισμοί εγγράφονται στις καταστιχώσεις με βάση τη φορολογική τους υπαγωγή και όχι με κριτήρια γεωγραφικής γειτνίασης. Συνεπώς η αποκατάσταση του πλέγματος των οικισμών μιας γεωγραφικής περιφέρειας με βάση τις πηγές αυτές είναι δυσχερής λόγω των συχνών ανακατατάξεων που γίνονταν στα τιμάρια από απογραφή σε απογραφή και οφείλονταν στην τάση του οθωμανικού κράτους να διασπείρει και να ανακατανέμει συνεχώς τα φορολογικά του εισοδήματα. Οι ανακατατάξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την υπαγωγή των χωριών μιας περιοχής σε διαφο-

14. Ι. Γ. Γιαννόπουλος, *Η διοικητική οργάνωση της Στερεάς Ελλάδος κατά την Τουρκοκρατίαν (1393-1821)*. Συμβολή εις την μελέτην της Έπαρχιακής Διοικήσεως του κυριάρχου Όθωμανικού Κράτους, Αθήνα 1971, 140-146.

15. Κ. Η. Μπίρης, *Τὰ Ἀττικά τοῦ Ἐβλιὰ Τσελεμπή. Αἱ Ἀθήναι καὶ τὰ περὶχωρα τῶν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα*, Αθήνα 1959, 70-71.

16. MAD 521, MAD 15158.

17. Για παράδειγμα τα κατάστιχα MAD 22212, MAD 5053.

ρετικά τμήααα κάρη φοαρά, γαγονόσ που δυσκολεύει αρκετά την παρακολούθησή τους στον χρόνο, ιδιαίτερα στους πρώτους αιώνες της οθωμανικής κατάκτησης, για τους οποίους δεν διαθέτουμε πληροφορίες σχετικά με εγκαταλελειμμένους οικισμούς και μετονομασίες. Η συγκέντρωση όμως διαδοχικών καταστίχων και μάλισα διαφορετικού τύπου, τα οποία σχηματίζουν σειρά, κολάζουν εν μέρει τις δυσχέρειες αυτές, εφόσον επιτρέπουν διασταυρώσεις που συμπληρώνουν τα υπάρχοντα κενά, έτσι ώστε να σχηματίζεται λίγο πολύ μια εικόνα οικιστικής συνέχειας του χώρου στον χρόνο.

Πίνακας 1
Οικισμοί του καζά Μεγάρων (16ος-18ος αι.)

Χωριά	ΤΤ 80	ΤΤ 390	ΤΤ 446	ΤΤ 605	ΤΤ 714	MAD 521	MAD 15158	MAD 93	ΚΚ 2855	MAD 5053	MAD 22212	A.DFE 607
Μέγααα	Δ	Δ		Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	+	+	Δ
Κούντουαα	Δ	Δ		Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	Δ	+	+	Δ
Κόκκινο/Κοκκίνοι	Δ	Δ		Δ	Δ	Δ	Δ					
Μάξι	Δ											
Περαχώαα	+		+	+	+	Δ	Δ	Δ	Δ	+	+	Δ
Αγ. Γιώργησ/ Μπίσαα	+		+		+	Δ	Δ	Δ	Δ	+	+	+
Σχοίνοσ	+		+									
Τσάμι /Πύργοσ	Δ		+		Δ							
Αλεποχώαα	Δ		Δ	Δ	Δ		Δ					έρημο
Ράδοα/												
Σιδεροκαπουλοά/												
Καπιλάα			Δ	Δ	Δ	Δ						
Μάξι Κεμπία			Δ	Δ	Δ	Δ	Δ		έρημο			
Μάξι Κιουτσούκ			Δ	Δ	Δ			Δ	+	+	+	+
Ευλοδέντρι					+							
Ψαθήσ					+							
Βίλια					+			Δ	Δ	+	+	Δ
Αγ. Μελέτησ/												
Μαλακάσα					+				έρημο			
Μονή Κυπαρίσσι								+	+			+
Μονή Σινάνη									+	+	+	+

(Δ)= Δεαβανοχώαα

Ιδοά λοιπόα η εικόνα που σχηματίζεται για τη Μεγααίδα από την επεξεργασία των στοιχείων των οθωμανικών καταστίχώσεων. Στις τέσσεαα απογρα-

φές του 16ου αιώνα απαντούν τα εξής χωριά: Μέγαρα, Κούντουρα¹⁸, Κοκκί-
νι, Περαχώρα¹⁹, Άγιος Γεώργιος ή Μπίσα²⁰, η αγροτική περιοχή Σχοίνος²¹ κον-
τά στο χωριό Μπίσα, το Αλεποχώρι, ο Πύργος ή Τσάμι²² και το χωριό Ράδου
ή Σιδεροκαπουλού ή Καπουλού ή Καπιλάρ. Οι δυο τελευταίοι οικισμοί είναι
αταύτιστοι και μόνο υποθέσεις μπορούν να γίνουν για τη θέση τους. Τέλος
απαντάται και το Μάξι στην πρώτη απογραφή του 1512–1520, ενώ στις κατο-
πινές καταστιχώσεις του 16ου αιώνα σημειώνονται δυο χωριά με την επωνυμία
Μάξι, Μάξι Μεγάλο και Μάξι Μικρό²³. Ο Στέλιος Μουζάκης σε μελέτη του
σχετικά με την ετυμολογία του τοπωνυμίου, τη δημιουργία του οικισμού και
την τοπογραφία του, διακρίνει τρεις θέσεις ερειπωμένων οικισμών στη Μεγα-
ρίδα που κατά την παράδοση φέρουν το όνομα Μάξι και απέχουν μικρές απο-
στάσεις μεταξύ τους²⁴. Πιθανότατα αντιστοιχούν στα τρία Μάξι των απογρα-
φών μας.

Το γεγονός πάντως ότι σε τέσσερις απογραφές επαναλαμβάνονται τα προ-
αναφερόμενα δέκα χωριά και σημειώνονται ως υπαγόμενα στα Μέγαρα, το δι-
οικητικό κέντρο της περιοχής, σημαίνει ότι τα γεωγραφικά όρια του ομώνυμου
καζά, κατά τον 16ο αιώνα, ήταν προς νότο ο Ισθμός και προς βορράν η γραμ-

18. Μάλλον πρέπει να θεωρείται βέβαιη η προέλευση του τοπωνυμίου από το επίθετο *κούντουρος*, *κοντούρης*, *κόντουρος* που σημαίνει με κομμένη, κοντύτερη ουρά, για άλογα τα-
χυδρομικά στο Βυζάντιο. Βλ. Μ. Τριανταφυλλίδης, *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Προλεγό-
μενα, επεξεργασία κεμένων, σχόλια: Ε. Σ. Στάθης, Θεσσαλονίκη 1995, 50. Επίσης βλ. Π. Α.
Φουρικής, *Συμβολή εις τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς*, Αθήνα 41(1929)118 σημ. 2.

19. Βυζαντινό τοπωνύμιο, βλ. Μ. Σ. Κορδώσης, *Συμβολή στην ιστορία και τοπογραφία
τῆς περιοχῆς Κορίνθου στοὺς μέσους χρόνους*, διδ. διατριβή, Βιβλιοπωλείο Δ. Ν. Καραβία,
Αθήνα 1981, 250. Για την Περαχώρα, αλλά και για τους οικισμούς της χερσονήσου της Πε-
ραίας, βλ. Δ. Β. Βαγιακάκος, *Ἱστορικὴ κατὰ τὰς πηγὰς γεωγραφία τῆς χερσονήσου Περαίας
(Περαχώρας – Λουτρακίου)*, Πρακτικά Β' Τοπικού Συνεδρίου Κορινθιακῶν Ερευνῶν, Λου-
τρακί, 25–27 Μαΐου 1984, Πελοποννησιακά, Παράρτημα 12, Αθήνα 1986, 329–370.

20. Στο ίδιο, 359, σημ. 5. Ο Κορδώσης σημειώνει στην Περαχώρα τη μικρή μεταβυζαντινή
εκκλησία του Αγίου Αθανασίου με τοιχογραφίες του έτους 1638. Βλ. Μ. Σ. Κορδώσης, *ὄπ. π.*,
317.

21. Ο Βαγιακάκος καταγράφει το τοπωνύμιο Σχοίνος στην κοινότητα Πισίων, βλ. Δ. Β.
Βαγιακάκος, *ὄπ. π.*, 360.

22. Τσάμι σημαίνει πένκο στα τουρκικά. Η δεύτερη επωνυμία του οικισμού Πύργος παρα-
πέμπει σε πλείστα τοπωνύμια της Μεγαρίδας όπου υπάρχουν κατασκευές πύργων. Βλ. για πα-
ράδειγμα, Δ. Πάλλας, *Ὀδοιπορικὸ Γερανείων*, Κορινθιακὴ Πρωτοχρονιά 1960, 43–47.

23. Για την ετυμολογία του τοπωνυμίου, βλ. Π. Α. Φουρικής, *ὄπ. π.*, 133.

24. Στ. Μουζάκης, *Το χωριό Μάξι του Μεγάλου Δεσβενίου της Μεγαρίδος: Χρονικός και
τοπογραφικός εντοπισμός του κατά τους Μέσους Χρόνους και την Τουρκοκρατία*, Βυζαντι-
νός Δόμος 7(1993–94)64κε.

μή που σχημάτιζαν οι οικισμοί Αλεποχώρι, Μάζι, Κοκκίни και Κούντουρα, ενώ ανατολικά έφτανε ως την Ελευσίνα. Παρουσία αμπελουργίας, με την αναφορά σε φορολογία κρασιού, μαρτυρείται στα χωριά Μέγαρα, Κούντουρα, Μάζι (Μεγάλο και Μικρό) και Κοκκίни.

Στις καταστιχώσεις του 17ου και 18ου αιώνα στα ήδη γνωστά μας από τις προηγούμενες απογραφές χωριά του καζά των Μεγάρων προστίθενται και τα χωριά: Ξηλοδένδρι ή Αγάλι (προς το παρόν αταύτιστο), Ψαθής (έτσι καταγράφεται η σημερινή Ψάθα²⁵), Βίλια²⁶, Άγιος Μελέτης²⁷ ή Μαλακάσα. Επίσης προσγράφονται και δυο μονές: η μονή Κυπαρίσσι κοντά στα Μέγαρα, που δεν είναι άλλη από τη σημερινή μονή Ιερόθεου²⁸, και η μονή Σινάνη (Σινά:)²⁹ που δεν ταυτίσαμε· κατά σημείωση του γραφέα η μονή αυτή βρισκόταν κοντά στο χωριό Μάζι Σαγίρ (=Μικρό Μάζι). Το Μεγάλο Μάζι δηλώνεται ερημωμένο χωριό στις απογραφές που έγιναν το 1715, μετά δηλαδή την ανακατάκτηση του Μοριά από τους Οθωμανούς³⁰. Όπως διαπιστώνουμε τα

25. Για την προέλευση της ονομασίας του χωριού, βλ. Παράρτημα σ. 138.

26. Για το τοπωνύμιο Βίλια, βλ. Π. Α. Φουρίκης, όπ. π., 101-102. Για τα Βίλια, βλ. Αγγελική Χατζημιχάλη, *Τα Βίλια του Κιθαιρώνα και επίσης τη διδακτορική διατριβή της Andromaque Oekonomou, Vilia, un village de resiniers Arvanites de l' Attique. Contribution à l'étude des structures sociales et du processus de production*, École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris 1991.

27. Πλην της μονής που ίδρυσε ο όσιος Μελέτιος από τη Μουταλάσκη της Καπαδοκίας στις πλαγιές του Κιθαιρώνα πληροφορούμαστε ότι υπήρχε και χωριό με την επωνυμία Άγιος Μελέτιος ή Μαλακάσα. Στο κατάστιχο τιμαρίων 195 Α, α.ε. 214 της δεύτερης τουρκοκρατίας του Μοριά, το οποίο φυλάσσεται στο Ανατολικό Τμήμα της Εθνικής Βιβλιοθήκης "Κυρίλλος και Μεθόδιος" της Σόφιας, σημειώνεται χωριό Άγιος Μελέτης ή Μαλακάσα με φορολογικό εισόδημα 800 άσπρα, η ομώνυμη μονή με 700 άσπρα και το τσιφλίκι της μονής Μελετίου κοντά στο χωριό Μάζι Κεμπίρ με έσοδα 2.200 άσπρα.

28. «Η Μονή αυτή τῷ 1837 ἔφερετο διαλελυμένη, τὸ ὄνομα δὲ "Κυπαρισσιώτισσα" πιθανῶς ἔλαβε ἀπὸ τὸ μέγα κυπαρίσσι τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς καὶ πλησίον ἑνὸς φρεάτος μὲ ὑπέροχον νερὸ. Ἐχει δύο ναοὺς ἡνωμένους, ὁ μὲν εἰς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὁ δὲ εἰς τὸν ἅγιον Ἰερόθεον». Βλ. Θ. Ν. Κοντέρης, *Ὁδηγὸς ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εἰς τὴν Βουωτίαν*, Αθήνα 1939, 19-20. Κατὰ τον Ν. Δ. Καλογερόπουλο η παλαιά επωνυμία της μονής, Παναγία Κυπαρισσιώτισσα, αντικαταστάθηκε πιθανότατα από το όνομα του ανακαινιστή της, βλ. Ν. Δ. Καλογερόπουλος, *Βυζαντινὰ μνημεῖα Μεγαρικῆς*, Νέα Εστία 18(1935)765-766. Μελέτη για τις εκκλησίες στη Μεγαρίδα, βλ. Χ. Μπούρας - Α. Καλογεροπούλου - Ρ. Ανδρεάδη, *Ἐκκλησίες τῆς Ἀττικῆς*, Αθήνα 1969, 285-295.

29. Δεν είναι βέβαιη η ανάγνωση του τοπωνυμίου.

30. Βλ. στο Παράρτημα της μελέτης, το κατάστιχο Kâmil Kereci 2855 όπου το εν λόγω χωριό εγγράφεται εγκαταλεειμμένο. Στο κατάστιχο 195Α, α.ε. 214 των πρώτων χρόνων της δεύτερης τουρκοκρατίας της Εθνικής Βιβλιοθήκης "Κυρίλλου και Μεθοδίου" της Σόφιας, όπου καταγράφονται τα τιμάρια στα οποία κατανέμονται τα φορολογικά εισοδήματα των οι-

όρια του καζά των Μεγάρων διευρύνονται σε σχέση με τον προηγούμενο αιώνα· έφταναν βόρεια μέχρι τον Κιθαιρώνα. Στις καταστιχώσεις, που εξετάσαμε, το δερβενοχώρι Ξαμίλια, που ο ανώνυμος του υπομνήματος του 1796³¹ συμπεριλαμβάνει μεταξύ των Μεγάλων Δερβενίων (Κούντουρα, Βίλια, Μάξι, Περαχώρα, Μέγαρα, Μπίσα), δεν υπάγεται διοικητικά στα Μέγαρα. Πληροφορίες για την οινική παραγωγή της Μεγαρίδας αυτήν την εποχή βρίσκουμε μόνο στο φορολογικό κατάστιχο του 1613. Οινοπαραγωγά χωριά, βάσει μιας καταγραφόμενης φορολογίας είναι τα Μέγαρα, Κούντουρα, Μάξι Κεμπίρ, Ψάθα, Βίλια, Άγιος Μελέτης ή αλλιώς Μαλακάσα και Κοκκί-νι. Συγκριτικά αξιολογότερη οινική παραγωγή διαπιστώνεται στα χωριά του Κιθαιρώνα.

Πληθυσμός

Σ' όλο τον 16ο και τις αρχές του 17ου αιώνα παρατηρείται αύξηση στον φορολογούμενο πληθυσμό της Μεγαρίδας, γεγονός που συνηγορεί υπέρ μιας δημογραφικής αύξησης. Ως πολυπληθέστεροι οικισμοί διακρίνονται τα Μέγαρα, Μάξι και το Ράδου. Αντίθετα στα κατάστιχα του κεφαλικού φόρου κατά το δεύτερο μισό του 17ου αιώνα και τις αρχές του 18ου, παρατηρείται μείωση στον αριθμό των φορολογουμένων.

κισμών του Μοριά, σημειώνεται το Μάξι Κεμπίρ με εισόδημα μόνο 200 άσπρα, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι ο οικισμός έχει εγκαταλειφθεί και γίνεται περιορισμένη εκμετάλλευση των γαιών του.

31. Πρόκειται για το υπ' αριθ. 93.3 χργφ της Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Το κείμενο πρωτοπαρουσιάστηκε από τον Δ. Α. Πετρόπουλο, *Χειρόγραφοι του 18 αί.*, Πελοποννησιακά 3-4(1958-59)411-413 και εκδόθηκε σχεδόν στο σύνολό του από τον Σπ. Ασδραχά, *Πραγματικότητες από τον έλληνικό 18ο αί.*, στο περ. Εποχές 13 (Μάιος 1964) και στο σύμμεικτο τόμο *Σταθμοί προς τη Νέα Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα 1965, 79-100. Έκδοση του ίδιου κειμένου έδωσε ο Παναγιώτης Φ. Χριστόπουλος, *Η περί τόν Κορινθιακόν περιοχή κατά τὰ τέλη του ΙΙ' αιώνος*, Επετηρίς Εταιρείας Στερεοελλαδικών Μελετών 3(1971-72)439-471. Ολοκληρωμένη έκδοση του κειμένου στον τόμο, Σπ. Ασδραχά, *Ελληνική κοινωνία και οικονομία, η' και ιθ' αιώνες, (Υποθέσεις και προσεγγίσεις)*, Ερμής, Αθήνα 1982, 155-198, 363-370.

Πίνακας 2
Φορολογούμενος πληθυσμός στον καζά Μεγάρων (16ος–18ος αι.)

Χωριά	ΤΤ 80	ΤΤ 390	ΤΤ 446	ΤΤ 605	ΤΤ 714	MAD 521	MAD 15158	MAD 93	ΚΚ 2855	MAD 5053	MAD 22212	A.D.FE 607
Μέγαρα	228	[228] ³²		327	327	207	142	80	80	80	80	85
Κούντουρα	46	[46]		136	136	70	70	100	100	100	100	100
Κόκκινο	12	[12]		15	15	8	12					
Μάξι	95											
Περαχώρα	26		78	78	78	30	30	56	60	52	57	60
Αγ. Γιώργης/ Μπίσα	5		42		45	31	22	56	56	56	56	56
Σχοίνος												
Τσάμι /Πύργος	20		54		54							
Αλεποχώρι	18		36	50	50		3					έρημο
Ράδου/ Σιδεροκαπουλού/ Καπιλάρ			300	280	394	110						
Μάξι Κεμπίρ			151	230	230	28	25		έρημο			
Μάξι Κιουτσούκ			39	53	53			24	24	24	24	24
Ευλοδέντρι					5							
Ψαθής					15							
Βίλια					25			42	42	42	42	42
Αγ. Μελέτης/ Μαλακάσα					31				έρημο			
Μονή Κυπαρίσσι								1	1			1
Μονή Σινάνη									2	2	2	2

Όσο κι αν η μείωση αυτή μπορεί να αποδοθεί στα διαφορετικής ποιότητας φορολογικά κατάστιχα, —διαθέτουμε για αυτήν την περίοδο μόνον κατάστιχα κεφαλικού φόρου και φόρου αβαρίζ— εν τούτοις αναμφίβολα θα πρέπει να επήλθε δημογραφική συρρίκνωση, διότι υπάρχουν μαρτυρίες ότι οι πολεμικές επιχειρήσεις του Κρητικού Πολέμου (1645–69) προξένησαν καταστροφές στα Μέγαρα και στα περίχωρά τους και υπήρξαν μετακινήσεις πληθυσμών κατά τον βενετοτουρκικό πόλεμο³³. Εξηγείται συνεπώς η συρρίκνωση που παρατη-

32. Στο φορολογικό κατάστιχο ΤΤ 390 σημειώνονται, όπως ήδη έχουμε επισημάνει (βλ. σημ. 5) μόνον τα ποσά των φόρων που πληρώνουν οι οικισμοί. Επειδή στην περίπτωση των τριών χωριών της Μεγαρίδας που ανήκουν στο χάσι του μιλνιβά του Μοριά, τα ποσά των φόρων ταυτίζονται απολύτως με τα αντίστοιχα του ΤΤ 80 (1512–20) υποθέτω ότι και ο αριθμός των φορολογουμένων πρέπει ήταν ο αυτός.

33. Βλ. στον παρόντα τόμο την ανακοίνωση του Κ. Τσικνάκη.

ρείται στους αριθμούς των φορολογουμένων στις απογραφές, που έγιναν αμέσως μετά την ανακατάληψη της περιοχής από τους Οθωμανούς, όπως εξηγείται και η ερήμωση χωριών. Ο Εβλιγιά Τσελεμπή, περνώντας από την περιοχή το 1668, σημειώνει ότι κατά την εκστρατεία της Κρήτης, οι άπιστοι Βενετοί κατέστρεψαν το κάστρο των Μεγάρων και οι κάτοικοί του διεσκορπίστηκαν³⁴. Αποφεύγει, όπως ομολογεί, τα παράλια, από τον φόβο των φρεγάδων των απίστων, και ακολουθεί το μεσόγειο δρόμο προς τα Μπίσα και Περαχώρα. Η εμπόλεμη κατάσταση στην Πελοπόννησο μεταξύ Οθωμανών και Βενετών ευνόησε τη δράση πειρατών. Το 1679 εμφανίστηκαν οι γαλιότες του αρχιπειρατή Hugues Crevilliers στον Σαρωνικό κόλπο. Αποβιβάστηκαν και έδρασαν στα παράλια Ελευσίνας – Μεγάρων – Κορίνθου. Μάλιστα απήγαγαν και τον βοεβόδα των Μεγάρων. «Φόβος, τρόμος και ερήμωση κυριαρχούσε στην περιοχή παρά τις όποιες προσωρινές συμφωνίες που έγιναν. Η δημιουργηθείσα κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα να εγκαταληφθεί η παραλιακή διαδρομή και το μεγαλύτερο μέρος της χερσαίας εμπορικής διακίνησης να γίνεται από τον ορεινό δρόμο των Γεραναίων», σημειώνει ο Στ. Μουζάκης³⁵. Τον απόηχο αυτών των γεγονότων αποτυπώνει στο περιηγητικό του κείμενο ο J. C. Hobhouse το 1813: «Αυτός ο τόπος, που ήταν σχεδόν έρημος από τις συχνές επιδρομές των πειρατών και καμένος από τους Βενετούς το 1687, δείχνει να έχει αυξηθεί σε μέγεθος αυτά τα χρόνια»³⁶. Τη δημογραφική άνθιση της Μεγαρίδας στα τέλη 18ου αιώνα και τα προεπαναστατικά χρόνια μαρτυρεί τόσο το υπόμνημα του 1796, όσο ο Rouqueville κατά τον οποίο οι οικογένειες ανέρχονται σε 1490 και οι ένοπλοι στα 3577 άτομα³⁷.

Προνόμια και φορολογικές υποχρεώσεις των δερβενχωριών Μεγαρίδας

Ανέφερα και προηγουμένως ότι οι κάτοικοι στα Μεγάλα Δερβένια, επειδή ήταν υπεύθυνοι για τη φύλαξη των στενών, αλλά και των γύρω ακτών³⁸, ουσια-

34. Κ. Η. Μπίρης, *Τὰ Ἀττικά*, όπ. π., 70.

35. Στ. Μουζάκης, όπ. π., 71, όπου η σχετική βιβλιογραφία για το συμβάν.

36. Βλ. Ανώνυμος, όπ. π., 75.

37. Rouqueville, όπ. π., 133.

38. C. Orhonlu, όπ. π., 66. Αντιγράφο το σχετικό απόσπασμα από τη δημοσιευμένη περιληπτική μετάφραση: «Τὸ χωρίον Ἐξαμίλιον τῆς Κορίνθου ἦτο ἐπιφορτισμένον μὲ τὸν ἔλεγχον τοῦ τομέως ἀπὸ τῆς Κορίνθου μέχρι τῆς Θήβας καὶ ὅτε ἔβλεπον πλεούμενον εἰς τὴν θάλασσαν εἰδοποιούντες τοὺς φρουροὺς τῆς Κορίνθου ἀπέστελλον περιπόλους εἰς τὰς ἀκτὰς. Ἐν περιπτώσει τραυματισμοῦ ἢ θανατώσεως ἀτόμου τινὸς εἰς τὸν τομέα των, κατέβαλλον οὗτοι χρηματικὴν ποινὴν καὶ ἀποζημιώσιν δι' ὑλικὰς ζημίας. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Καντούρα (Kandura) εὕρισκομένου πλησίον τοῦ Ἐξαμιλίου καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Λιψίνα τῶν

στικά υπεύθυνοι για την ασφαλή μεταφορά ανθρώπων και εμπορευμάτων, είχαν ειδική φορολογική μεταχείριση, τα λεγόμενα προνόμια, τα οποία έλαβαν από πολύ παλιά, όπως αποδεικνύεται από το οθωμανικό αρχειακό υλικό που παρουσιάζουμε. Ήδη στην απογραφή ΤΤ 80 (1512–20) τα χωριά της Μεγαρίδος καταγράφονται με φοροαπαλλαγές, λόγω ακριβώς των υπηρεσιών τους στις διαβάσεις. Στις πηγές αυτές πριν την καταχώριση φορολογουμένων και φόρων στα δερβενοχώρια —δεν ήταν όλα τα χωριά της Μεγαρίδας δερβένια— παρατηρούμε ότι ο γραφέας καταχωρίζει τις φορολογικές υποχρεώσεις των κατοίκων, αντιγράφοντας τις πιθανότατα από κάποιο φερμάνι που του επέδειξαν κατά τη διαδικασία της απογραφής, το οποίο πιστοποιούσε τα προνόμια τους και κατοχύρωνε τον ίδιο. Η ύπαρξη φερμανίου (emri-i serif) δηλώνεται ρητά στην καταστίχωση ΤΤ 714 του έτους 1613³⁹. Συχνά παρατηρούμε ότι γίνονται αναφορές σε παλιότερες καταστίχώσεις, όπου εγγράφονται οι φοροαπαλλαγές των κατοίκων τους, κάθε φορά αιτιολογούμενες από την προσφορά υπηρεσίας στις διαβάσεις. Και στο ανέκδοτο οθωμανικό έγγραφο του 1804, με το οποίο οι κάτοικοι των χωριών Μέγαρα, Μπίσα, Περαχώρα, Κούντουρα, Βίλια, Ξαμίλια, Άγιο Γιώργη και Στεφάνι διαμαρτύρονται στον σουλτάνο για την αύξηση του αριθμού των χαρατσοχαρτιών που τους επιβλήθηκε, διαπιστώνουμε ότι επικαλούνται το προνομιακό καθεστώς που τους εδόθη την εποχή της κατάκτησης (fetihden beru)⁴⁰.

Συνεπώς με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις οθωμανικές καταστίχώσεις χάρη στη χορηγία του *Κτήματος Εύχαρις* προσφέρεται στην ελληνική ιστοριογραφία μια τεκμηριωμένη και τελειωτική δικαίωση της άποψης του Απόστολου Βακαλόπουλου, που πίστευε ότι τα προνόμια παραχωρήθηκαν από τον Μωάμεθ τον Πορθητή⁴¹. Πρέπει να θεωρήσουμε ότι είναι πλέον ή βέβαιον ότι το προνομιακό καθεστώς των δερβενοχωρίων ανανεώθηκε το 1687, για αυτό

³⁹ Αθηνών έφρουρον τὸν δρόμον τῶν Μεγάρων καὶ τὰς ἀκτὰς. Οὗτοι, παρὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐκ τῶν φόρων, διεσπάρησαν λόγῳ ἀνεπαρκείας καλλιεργησίμων ἔδαφῶν». Ο Β. Δημητριάδης σχολιάζει σε υποσημείωση: «ὁ C. Orhonlu γράφει ὅτι ἐφρούρουν τὸν δρόμον τοῦ σπηλαίου τῆς περιοχῆς (Civardaki mağara Yoluna gözetleyip). Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ συγγραφεὺς παρενόησε τὴν ὀνομασίαν «Μέγαρα» ἥτις σημειοῦται εἰς τὸ ἔγγραφο ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀρνεῖται τὴν πληροφορίαν, θεωρῶν αὐτὴν ὡς τὴν τουρκικὴν λέξιν «mağara» ἥτις σημαίνει «σπήλαιον». Βλ. Δελτίον Τουρκικῆς Βιβλιογραφίας, ὅπ. π., σ. 38. Για τὴν συσχέτιση τῆς λέξεως mağara (=σπηλιά) με τὰ Μέγαρα, βλ. στον παρόντα τόμο τὴν ανακοίνωση τοῦ Ηλία Αναγνωστάκη.

³⁹. Βλ. Παράρτημα, σ. 132.

⁴⁰. ΒΟΑ, Cevdet Maliye 2308.

⁴¹. Απ. Βακαλόπουλος, *Νεοελληνικὴ παράδοσις διὰ τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας προνόμια τῶν δερβενοχωριῶν Κορίνθου*, Θεσσαλονίκη 1941. Ευχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ τὴ θέσι αὐτῆ τοῦ Στ. Μουζάκη που ἔθεσε στὴ διάθεσί μου τὴ δυσεύρετη αὐτὴ μελέτη.

και ο ανώνυμος του υπομνήματος του 1796 σημειώνει: «Αυτά τα χωριά έλαβαν τα προνόμια από τους Τούρκους εις τους 1677 (διάβαζε 1687), όταν οι Βενέτικοι επήραν την Πελοπόννησον από τους Τούρκους. Τα χωριά αυτά εστάθησαν εις την υποταγήν των Τουρκών εις την Θήβαν και έλαβαν από την Πόρταν την οθωμανικήν αυτά τα προνόμια: να είναι φύλακες του δρόμου, να εμποδίζουν τους Βενετζάνους να μην έχουν διάβασιν της Βοιωτίας και να περνούν οι κλέπται του Μορέως εις την Βοιωτίαν να κλέπτουν»⁴². Η ιστορική αυτή μαρτυρία περί προνομίων, η μόνη μέχρι πρότινος, έκαμε αρκετούς μελετητές να θεωρήσουν ότι τότε εδόθησαν τα προνόμια, και όχι όταν κατακτήθηκε ο Μοριάς από τον Μωάμεθ τον Πορθητή, όπως υποστήριζε από το 1941 ο Απ. Βακαλόπουλος. Ο τελευταίος δεν θεωρούσε μυθοπλασία την παράδοση περί προνομίων στα δερβενοχώρια που διέσωσε ο Φώτιος Χρυσανθακόπουλος ή Φωτάκος στα Απομνημονεύματά του. Αντιθέτως πίστευε ότι υπέκρυπτε «μακρυνή, εξησθενημένην και παρηλλαγμένην ηχώ των γεγονότων», διότι «η φύσις των προνομίων τούτων, η επίκαιρος θέσις των πτωχών κατοίκων της Κορινθίας, ως και ο εξ αυτών διαρκώς επικρεμάμενος κίνδυνος δια την παρακώλυσιν της επικοινωνίας της Πελοποννήσου μετά των άλλων χωρών της ηπειρωτικής Ελλάδος συντείνουν εις την παραδοχήν της γνώμης, ότι τα υπό Φωτάκου εκτεθέντα προνόμια παρεχωρήθησαν εις τους δερβενοχωρίτας αμέσως μετά την υποταγήν των»⁴³. Τα ανέκδοτα φορολογικά κατάστιχα που παρουσιάζουμε στο Παράρτημα της μελέτης επιβεβαιώνουν το ιστορικό αισθητήριο του Απ. Βακαλόπουλου.

Ποιά ήσαν όμως αυτά τα προνόμια για τα οποία έγινε τόσος λόγος; Στα δυο πρώτα, χρονολογικά, αναλυτικά κατάστιχα του πρώτου μισού του 16ου αιώνα, ως δερβενοχώρια σημειώνονται τα Μέγαρα, Κούντουρα, Κοκκίни, Μάξι, Τσάμι ή Πύργος⁴⁴, Αλεποχώρι, Ράδου ή Σιδεροκαπουλού, Μάξι Κεμπίρ και Μάξι Κιουτσούκ. Οι κάτοικοί τους ήσαν απαλλαγμένοι από φόρους αβαρίζ, έκτακτους φόρους και διάφορες αγγαρείες και όλοι ανεξαιρέτως πλήρωναν 15 άσπρα σπέντζα, —το κανονικό ήταν 25 άσπρα. Επιπλέον αντί δεκάτης κατέβαλαν μόνο μισό μόδι στάρι και μισό μόδι κριθάρι⁴⁵. Από τους

42. Σπ. Αοδραχάς, *Πραγματικότητες τοῦ ΙΗ αἰῶνα*, στον τόμο *Ελληνική κοινωνία και οικονομία, ιη' και ιθ' αἰῶνες*, Αθήνα 1982, 175.

43. Απ. Βακαλόπουλος, *όπ. π.*, 6–7.

44. Ως δερβενοχώρι σημειώνεται στην απογραφή ΤΤ 80 (1512–20). Βλ. πίνακα 1.

45. Στην απογραφή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς ο χανές, αντί μισού μοδίου, όφειλε να καταβάλει δυο κοιλιά στάρι και δυο κοιλιά κριθάρι. Στην απογραφή του 1583 κατέβαλε μισό φόρτωμα (himl) δημητριακά, που ισούνται με τα δυο κοιλιά της προηγούμενης απογραφής του Σουλεϊμάν· στο κατάστιχο υπάρχει και η φράση «όπως ακριβώς όριζε το παλιό κατάστιχο» που επιβεβαιώνει την εξίσωση των μονάδων μέτρησης. Δεν γνωρίζουμε τη χωρητικό-

λοιπούς φόρους υποχρεούνταν να καταβάλουν φόρο για τα πρόστιμα που εισέπραττε η κοινότητα, φόρο γάμου και δασμό κρασιού. Για τον τελευταίο φόρο θα αναφερθούμε αναλυτικά στο κεφάλαιο που ακολουθεί. Στην απογραφή που διενήργησε ο Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής (ΤΤ 446) προστίθεται και ο φόρος ρετσινιού, γεγονός που υποδεικνύει ότι η συλλογή του ρετσινιού απέφερε υψηλά εισοδήματα, εξ ου και κρίθηκε αναγκαίο να φορολογηθεί⁴⁶. Οι δυο άλλοι οικισμοί της Μεγαρίδας, Περαχώρα και Άγιος Γιώργης ή Μπίσα, που δεν ήταν δερβενοχώρια, πλήρωναν κανονικά τη δεκάτη της παραγωγής τους. Στο πρώτο μισό του 16ου αιώνα παρατηρούμε ότι η ειδική φορολογική μεταχείριση ίσχυε για το σύνολο των κατοίκων των δερβενοχωρίων της Μεγαρίδας. Το ίδιο διαπιστώνει και ο Α. Stojanovski ότι ίσχυε για τους πρώτους αιώνες της οθωμανικής κατάκτησης σε δερβενοχώρια της Μακεδονίας⁴⁷.

Στα 1583 διαφοροποιείται το καθεστώς φορολογίας στη Μεγαρίδα. Ο πληθυσμός στα Μέγαρα, Κούντουρα και Μάζι Κεμπίρ κατατάσσεται σε δυο κατηγορίες: σε ντερμπεντζήδες και απλούς ραγιάδες. Οι δυο ομάδες καταγράφονται χωριστά και φορολογούνται με διαφορετικό τρόπο η καθεμιά. Προφανώς η δυσπραγία στα οικονομικά της οθωμανικής αυτοκρατορίας αναίρεσε το καθεστώς των φορολογικών ελαφρύνσεων, που ίσχυε για το σύνολο του πληθυσμού των δερβενοχωρίων, και επέβαλε τη νέα αυτή κατάσταση. Η προνομιακή μεταχείριση αφορούσε πλέον αποκλειστικά στους τριάντα φύλακες των στενών⁴⁸, οι οποίοι εξακολουθούσαν να πληρώνουν τους φόρους τους σύμφωνα με το παλιό καθε-

τητα του μοδίου των Μεγάρων που αναγράφεται ως μονάδα μέτρησης δημητριακών στην απογραφή του σουλτάνου Σελίμ. Με κριτήριο τη φορολογική τιμή του σταριού, η οποία ήταν 40 άσπρα το μόδι και το φόρτωμα ενώ 10 άσπρα το κοιλό, η χωρητικότητα μοδίου και φορτώματος πρέπει να ταυτίζονταν, δηλαδή να ισούνταν με 4 κοιλά. Αν όμως το μόδι των Μεγάρων είχε την χωρητικότητα μοδίου σταριού της Ισταμπούλ (= 20 κοιλά), σημαίνει ότι ο Σουλεϊμάν μείωσε την ποσότητα των δημητριακών που όφειλαν να καταβάλουν οι δερβενοχωρίτες των Μεγάρων, από 10 κοιλά (= 1/2 μόδι) σε 2 κοιλά.

46. Ανδρομάχη Ι. Οικονόμου, *Παραγωγή και εμπορία της ρητίνης στα Βίλια της Αττικής*, Εθνολογία 2(1993)5-21.

47. Καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: «Au début, le service des dervindjis était fondé sur le principe suivant: dans l'accomplissement de ce service, des villages de dervindjis entiers étaient engagés. Puis, vers le milieu du XVe siècle, le service a évolué dans ce sens que le nombre des personnes, c'est-à-dire des dervindjis, était fixé avec précision. Ce nombre dépendait de la quantité des passages qu'on devait surveiller», βλ. Α. Stoyanovski, όπ. π. 315.

48. Σε ομάδες τριάντα απόμων οργανώνονται και οι ντερμπεντζήδες στη Μακεδονία από τα τέλη του 15ου αιώνα παρατηρεί ο Stoyanovski. «Un groupe de trente personnes qui représentait une unité organisée, nommée "tapan" (le tambour) n'avait qu'un passage à surveiller. D'habitude, chaque village de dervindjis formait un ou deux groupes. Les gardiens choisissaient le point dominant de la route qui rendait possible le contrôle du terrain circonvoisin», βλ. στο ίδιο.

στάς, δηλαδή 15 άσπρα σπέντζα και από μισό φόρτωμα ή από δυο κοιλά στάρι και κριθάρι⁴⁹, δασμό για το κρασί, φόρο για τους γάμους, τα πρόστιμα και τις μεταβιβάσεις κτημάτων, όπως και φόρο για το ρετσίνι. Οι υπόλοιποι κάτοικοι των τριών χωριών, που χαρακτηρίζονται από τον απογραφέα ραγιάδες (rega), πλήρωναν κανονικά τα 25 άσπρα της σπέντζας τους και τις δεκάτες για τα προϊόντα που παρήγγαν. Διαφορετικό φορολογικό καθεστώς ίσχυε στα δερβενοχώρια Μάζι Κιουτσούκ, Αλεποχώρι, όπου το σύνολο των κατοίκων πλήρωναν από 22 άσπρα σπέντζα και δυο κοιλά στάρι και δυο κοιλά κριθάρι αντί δεκάτης, ενώ αντίστοιχα στο Κοκκίσι 15 άσπρα σπέντζα και μισό μόνι δημητριακά. Άραγε η διαφοροποίηση στη φορολόγηση των δερβενοχωριών Μεγαρίδας υποδεικνύει και διαβάθμιση στη σπουδαιότητα των διαφόρων διαβάσεων της περιοχής; Πολύ πιθανώς. Εξάλλου μόνο σε ειδική φορολογική μεταχείριση θα πρέπει να αποδοθεί και το ότι οι ραγιάδες στα χωριά Κούντουρα και Ράδου πληρώνουν μια μονάδα μέτρησης (ένα φόρτωμα) ως φυσική πρόσδοδος για κάθε δημητριακό. Η ευνοϊκή αυτή μεταχείριση ίσως μαρτυρεί τη σπουδαιότητα που εδίδετο στη φύλαξη των δυο αυτών διαβάσεων συγκριτικά με τις υπόλοιπες της περιοχής.

Το 1613 δερβενοχώρια χαρακτηρίζονται τα Μέγαρα, Κούντουρα, Πύργος, Ράδου ή Καπουλού, Αλεποχώρι, Μάζι Κιουτσούκ, Μάζι Κεμπίρ και Κοκκίσι. Σε τέσσερις οικισμούς, τα Μέγαρα, Κούντουρα, Μάζι Κεμπίρ και Ράδου, που είναι και οι πολυπληθέστεροι, οι κάτοικοι διακρίνονται στις δυο κατηγορίες, στους φύλακες στενών και στους ραγιάδες, με τις ίδιες φορολογικές υποχρεώσεις που περιγράψαμε κατά το έτος 1583. Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι χωρικοί στα Μέγαρα και στο Μάζι Κεμπίρ από τα τέλη του 16ου αιώνα πληρώνουν και φόρο για τον κογχυλιάτη λίθο, γεγονός που αποδεικνύει κανονική εκμετάλλευσή του⁵⁰. Στα Κούντουρα, οι ραγιάδες του χωριού εξακολουθούν συμβολικά να δίνουν, ως φυσική πρόσδοδος, μια μόνο μονάδα μέτρησης για κάθε προϊόν, διατηρώντας την ειδική φορολογική ρύθμιση που είχαν από τον προηγούμενο αιώνα. Στα δερβενοχώρια Πύργο, Μάζι Κιουτσούκ και Αλεποχώρι οι κάτοικοι πλήρωναν 22 άσπρα φόρο σπέντζας και κατέβαλλαν από δυο κοιλά στάρι και δυο κοιλά κριθάρι. Ανεξάρτητα όμως της όποιας φορολογικής μεταχείρισης όλοι οι κάτοικοι των Δερβενοχωριών της Μεγαρίδας, εξακολουθούσαν να είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους και δασίματα. Βάσει του οθωμανικού αρχειακού υλικού που εξετάσαμε η Περαχώρα, Άγιος Γεώργιος ή Μπίσα και τα Βίλια επανα-

49. Ένα κοιλό της Ισταμπούλ είναι 22 οκάδες.

50. Μαρτυρίες περιηγητών για την εκμετάλλευση πορόλιθου στα Μέγαρα, βλ. Ανώνυμος, όπ. π., 51. Από το υλικό αυτό κατασκευάστηκαν πολλά μνημεία της περιοχής, βλ. Ν. Δ. Καλογερόπουλος, όπ. π., 761, 763.

λειτουργούν ως δερβένια στα χρόνια της ανακατάκτησης του Μοριά από τους Οθωμανούς, μετά δηλαδή το 1715, όταν κάποια άλλα δερβενοχώρια, όπως το Ράδου και το Αλεποχώρι, ερημώνονται⁵¹. Η αύξηση του αριθμού των δερβενίων στη Μεγαρίδα εναρμονίζεται με τη γενικότερη αύξηση που παρατηρείται τον 18ο αιώνα στον αριθμό των δερβενίων σ' όλη την έκταση της οθωμανικής αυτοκρατορίας⁵². Σε οθωμανικό έγγραφο με χρονολογία 17 Ιανουαρίου 1768 μνημονεύονται στην Κόρινθο τα εξής δερβενοχώρια: Μάζι, Βίλια, Κούντουρα, Μέγαρα, Περαχώρα, Μπίσα, Εξαμίλια και Άγιος Γιώργης και Στεφάνι⁵³. Με εξαίρεση τα δυο τελευταία που ανήκουν στα Δερβενάκια της Κορίνθου, τα ίδια χωριά καταγράφονται ως δερβένια και στο υπόμνημα του 1796⁵⁴, αλλά και το 1804⁵⁵.

Τις φορολογικές προσόδους των χωριών της Μεγαρίδος καρπούσαν ο μιρλιβάς του Μοριά, οι спаχήδες της Κορινθίας και οι άνδρες της φρουράς του κάστρου της Κορίνθου. Και δεν είναι βέβαια τυχαίο ότι επί ένα αιώνα τουλάχιστον ο εκάστοτε μιρλιβάς, δηλαδή ο διοικητής του σαντζακίου του Μοριά, εισέπραττε τους φόρους των δυο σπουδαιότερων δερβενοχωριών, των Μεγάρων και των Κούντουρων. Στα προεπαναστατικά χρόνια τους φόρους της Μεγαρίδας καρπούσαν ο διοικητής της Κορίνθου Κιαμίλ μπέης.

Αμπελοκαλλιέργεια και οινική παραγωγή

Το αρχειακό υλικό (ΤΤ 80, ΤΤ 446), που επεξεργαστήκαμε, μαρτυρεί ότι κατά το πρώτο ήμισυ του 16ου αιώνα οι κάτοικοι στα Μέγαρα, Κούντουρα, Μάζι Μεγάλο και Μάζι Μικρό πλήρωναν δασμό κρασιού. Και δεν είναι βεβαίως τυχαίο που ο φόρος αυτός συμπεριλαμβανόταν ανάμεσα στους ελάχιστους που υποχρεούνταν να καταβάλουν οι ντερμπεντζήδες, μαζί με τον φόρο επί των εισπραχθέντων προστίμων και τον φόρο γάμου, αν εξαιρεθεί βεβαίως η σπέντζα και το μισό φόρτωμα σταριού και κριθαριού. Η επιβάρυνση των ντερμπεντζήδων με δασμό κρασιού, όσο και αν το ποσό ήταν συμβολικό, σημαίνει ότι υπήρχε εκμετάλλευση οινικής παραγωγής στην περιοχή, η οποία απέφερε εισοδήματα και έπρεπε να φορολογηθεί. Ο όρος που χρησιμοποιείται για τον δασμό κρασιού στις πηγές είναι *bac-ı hamr*. Το *bac*, λέξη περσική, σημαίνει φόρο διαπυλίων και απαντάται μεταξύ των φόρων για προϊόντα που ει-

51. Για το Αλεποχώρι βλ. για παράδειγμα το κατάστιχο Α. DFE 607.

52. Α. Stojanovski, όπ. π., 317.

53. C. Orhonlu, όπ. π., 69.

54. Σπ. Ασδραχάς, όπ. π., 175.

55. BOA, Cevdet.

σέρχονται και διακινούνται στην αγορά ενός πολίσματος. Συνεπώς ο όρος περιγράφει ή τον δασμό που εισπράττονταν για το κρασί που έρχονταν από άλλους τόπους και διοχετευόταν προς κατανάλωση στη Μεγαρίδα, ή περιγράφει τη δασμολόγηση κρασιού που διακινούνταν από τις διαβάσεις των Γερανείων. Η παρουσία δεκάτης μούστου ή άλλων φόρων αμπελοουργίας σε καταστιχώσεις άλλων περιοχών πιστοποιεί την ύπαρξη αμπελοκαλλιέργειας. Στην περίπτωση των καταστίχων της Μεγαρίδας όπου γίνεται αναφορά μόνο σε δασμό κρασιού και η απουσία οποιουδήποτε άλλου φόρου οινικής παραγωγής ή αμπελοουργίας μήπως συνεπάγεται ότι δεν υπήρχε αμπελοκαλλιέργεια στην περιοχή; Η απάντηση στο ερώτημα είναι κατηγορηματικά αρνητική. Λόγω του ειδικού φορολογικού καθεστώτος των δερβενχωριών της Μεγαρίδας που τα απάλλασε από μια σειρά φόρων, δεν πλήρωναν δεκάτη μούστου, εξ ου και δεν καταγραφόταν στα φορολογικά κατάστιχα. Συνεπώς, αν δεν υπήρχαν οι μεταγενέστερες καταστιχώσεις της Μεγαρίδας, αυτές του τέλους του 16ου και των αρχών του 17ου αιώνα, όπου εμφανίζεται δεκάτη μούστου, πολύ λογικά κανείς θα συνήγαγε το συμπέρασμα, βασιζόμενος στις δυο απογραφές του πρώτου μισού του 16ου αιώνα, ότι δεν υπήρχε αμπελοκαλλιέργεια στην περιοχή και ότι ο αναφερόμενος δασμός αφορούσε αποκλειστικά στον διακινούμενο οίνο γειτονικών οινοπαραγωγικών τόπων. Η εμφάνιση όμως δεκάτης μούστου στις καταστιχώσεις των επόμενων χρόνων, όταν διαφοροποιείται ο τρόπος φορολόγησης των Μεγάλων Δερβενίων, συνηγορεί υπέρ της ύπαρξης αμπελοκαλλιέργειας και κατά τα προηγούμενα χρόνια, η οποία όμως, επειδή δεν φορολογούνταν, δεν καταγραφόταν στα κατάστιχα.

Το 1583, στην απογραφή που διενήργησε ο Μουράτ Γ' (ΤΤ 605), διαπιστώσαμε ότι άλλαξε το καθεστώς φορολόγησης των δερβενχωριών, ο πληθυσμός των οποίων μοιράστηκε σε δυο κατηγορίες: σε ντερμπεντζήδες και ραγιάδες. Δασμό κρασιού πλήρωναν οι ντερμπεντζήδες στα Μέγαρα, Κούντουρα, Μάξι Κεμπίρ και Κοκκίни. Αντίστοιχα οι λοιποί ραγιάδες των δερβενχωριών πλήν του δασμού για το κρασί κατέβαλαν επιπλέον και δεκάτη μούστου όπως και φόρο σπιθαμής (αποθήκευσης). Συνεπώς τουλάχιστον στα συγκεκριμένα χωριά, Μέγαρα, Κούντουρα, Μάξι Κεμπίρ φαίνεται να υπήρχε συστηματική καλλιέργεια αμπελιού. Στο Κοκκίни, που είναι κι αυτό δερβενχώρι, δεν σημειώνεται ούτε το 1583 δεκάτη μούστου. Στην επόμενη απογραφή του 1613, που έγινε στα χρόνια του σουλτάνου Αχμέτ Α', και η οποία συμπεριλαμβάνει και τους οικισμούς του Κιθαιρώνα, ισχύει ο ίδιος τρόπος φορολογίας στα δερβενχώρια. Δεκάτη μούστου και φόρο αποθήκευσης πλήρωναν οι ραγιάδες στα Μέγαρα, Κούντουρα, Μάξι Κεμπίρ, Ράδου ή Καπουλού, Ψάθα, Βίλια και Άγιο Μελέτη ή Μαλακάσα. Δασμό κρασιού κατέβαλαν οι ντερμπεντζήδες στα Μέγαρα, Ράδου και Κοκκίни.

Πίνακας 3
Φόροι οινικής παραγωγής στη Μεγαρίδα (16ος-17ος αι.)

Χωριά	ΤΤ 80		ΤΤ 446		ΤΤ 605		ΤΤ 714	
	ΣΦ	οιν	ΣΦ	οιν	ΣΦ	οιν	ΣΦ	οιν
Μέγαρα	13.222	150			40.000	1.100 ⁵⁶	40.000	1.100
Κούντουρα	2.298	[190] ⁵⁷			4.000	16 ⁵⁸	4.000	16
Κόκκινο/Κοκκίνοι	888				1.000	150	990	150
Μάζι	5.680							
Περαχώρα	2.290		21.000		9.000		9.000	
Αγ. Γεώργιος/Μπίσα	1.110		2.300					2.000
Σχοίνος	100		200					
Τσάμι/Πύργος	1.430		2.483					2.000
Αλεποχώρι	1.598		5.000		2.000		2.000	
Ράδου/ Σιδεροκαπουλού								
/Καπουλάρι/Καπουλί			13.482		7.450		20.700	326 ⁵⁹
Μάζι Κεμπίρι			6.264	[159] ⁶⁰	13.000	770 ⁶¹	13.000	320
Μάζι Κιουτσούκ			1.500	[80] ⁶²	2.000		2.000	
Ψαθής							1.500	170
Ευλοδένδρι							3.400	
Βίλια							2.000	320
Αγ. Μελέτης/ Μαλακάσα							2.600	300

(ΣΦ)= Σύνολο φόρων

(οιν)= φόρος οινικής παραγωγής

56. Το σύνολο των 1.100 άσπρων προκύπτει από τα 10 άσπρα που πληρώνουν οι δερβεντζήδες ως δασμό κρασιού, τα 600 άσπρα που είναι η χρηματική αξία της δεκάτης των 40 μέτρων μούστου που καταβάλλουν οι ραγιάδες των Μεγάρων, τα 40 άσπρα του φόρου σπιθαμής και τα 450 άσπρα που αντιστοιχούν στο δασμό κρασιού.

57. Στο ποσό των 190 άσπρων περιλαμβάνεται πλην του δασμού του κρασιού ο φόρος επί των προστίμων που εισπράττει η κοινότητα και ο φόρος γάμου.

58. Οι ραγιάδες κάτοικοι στα Κούντουρα δίνουν 1 μέτρο μούστο =15 και 1 άσπρο ως φόρο σπιθαμής.

59. Οι ραγιάδες του Ράδου πληρώνουν 300 άσπρα δεκάτη για τα 20 μέτρα μούστου και 26 άσπρα φόρο σπιθαμής. Επιπλέον οι δερβεντζήδες του χωριού πληρώνουν δασμό κρασιού που συνυπολογίζεται στο ποσό των 120 άσπρων που αντιστοιχεί στον φόρο επί των προστίμων που εισπράττει η κοινότητα, στον φόρο γάμου και τον δασμό του κρασιού.

60. Στο ποσό των 159 άσπρων περιλαμβάνεται πλην του δασμού του κρασιού ο φόρος επί των προστίμων που εισπράττει η κοινότητα και ο φόρος γάμου.

61. Οι ντερμπεντζήδες του χωριού πληρώνουν και δασμό κρασιού που συνυπολογίζεται στους 120 ακτσέδες που αντιστοιχεί στον φόρο για τα πρόστιμα που εισπράττει η κοινότητα, στο φόρο για τη μεταβίβαση ακινήτου περιουσίας και στο δασμό του κρασιού.

62. Στο ποσό των 80 άσπρων περιλαμβάνεται πλην του δασμού του κρασιού και ο φόρος επί των προστίμων που εισπράττει η κοινότητα και ο φόρος γάμου.

Το ποσοστό της φορολογίας του κρασιού σε σχέση με αυτήν των άλλων προϊόντων ή των άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων ήταν εξαιρετικά χαμηλό (βλ. πίν. 3). Στα Μέγαρα έφτανε μόλις τα 3% του συνόλου των φόρων. Συγκριτικά υψηλότερο ποσοστό εμφανίζεται στα Βίλια, Ψάθα και Άγιο Μελέτη, όπου έφτανε αντίστοιχα το 16% και 12% του συνολικού φόρου. Την ίδια εποχή στον Άγιο Γιώργη Κορινθίας, τη σημερινή Νεμέα, η φορολογία του αγρωγίτικου κρασιού έφτανε το 22% της συνολικής φορολογικής υποχρέωσης του χωριού. Το αναφέρω για να υπάρξει ένα μέτρο σύγκρισης με έναν γνωστό οινοπαραγωγικό οικισμό. Ως μη οινοπαραγωγικά χωριά στη διάρκεια των δυο αιώνων που παρακολούθησαμε, του 16ου και 17ου, εμφανίζονται ο Άγιος Γεώργιος/Μπίσα, Τσάμι/Πύργος, Αλεποχώρι και Περαχώρα.

Η μαρτυρία των περιηγητών για την αμπελουργία και το κρασί της Μεγαρίδας στα χρόνια της τουρκοκρατίας είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Το 1738 ο Richard Chandler αναφέρει ότι εφοδιάστηκε με καλό κρασί στα Μέγαρα πηγαίνοντας προς την Κόρινθο⁶³ και ο J. C. Hobhouse, συνταξιδιώτης του λόρδου Βύρωνα, το 1810 δηλώνει την αφθονία των αμπελιών στην πεδιάδα των Μεγάρων⁶⁴. Ο Rouqueville μεταξύ των προϊόντων της περιοχής συμπεριλαμβάνει και το κρασί⁶⁵.

Συμπερασματικά

α) Στη Μεγαρίδα η κυρίαρχη καλλιέργεια ήταν τα σιτηρά, όπως εξάλλου και σε όλον τον ελλαδικό χώρο, κατά τους χρόνους αυτούς. Η δεκάτη μούστου που σημειώνεται σε έναν αριθμό οικισμών της και βεβαίως στα Μέγαρα πιστοποιεί την παραπληρωματικότητα της αμπελοκαλλιέργειας και της οινικής παραγωγής στην οικονομία της Μεγαρίδας, αλλά και υποδεικνύει ότι η παρουσία της ήταν δυναμικότερη στην περιοχή του Κιθαιρώνα.

β) Η ιδιομορφία της περιοχής ως περάσματος με ενδεχόμενη φορολογία των διαμετακομιζομένων προϊόντων, που υποδεικνύεται από τον δασμό κρασιού, συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η μεγαρική γη ήταν διαμετακομιστικός κόμβος του εμπορευματοποιημένου κρασιού, που προέρχονταν είτε από την οινοπαραγωγό Κορινθία είτε από άλλες περιοχές.

γ) Σ' ό,τι αφορά στα Μέγαρα, η καταγραφή τόσο φόρου μούστου (δεκάτης), όσο και δασμού κρασιού πέραν του γεγονότος ότι δεν αφήνει αμφιβολία για την ύπαρξη αμπελουργίας στη περιοχή τους, μαρτυρεί ότι τα Μέγαρα ήταν και σημαντικό κέντρο διακίνησης κρασιού.

63. Ανώνυμος, όπ. π., 54.

64. Στο ίδιο, 76.

65. Rouqueville, όπ. π., 124.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΗΓΩΝ

Tapu Tahrir 80 (Σελίμ Α', 1512–1520)

Αναλυτικό κατάστιχο, όπου καταγράφονται καζάδες του Μοριά και ο κανουνναμές για τη φορολογία του μεταξιού.

(σσ. 145–149) Χάσι του μωλιβά.

Μέγαρα Υπάγεται στην Κόρινθο. Κάθε χανές πληρώνει 15 άσπρα σπέντζα και δίνει μισό μόδιο στάρι και άλλο τόσο κριθάρι. Οι κάτοικοι πληρώνουν επίσης φόρο προστίμων, γάμου και δασμό κρασιού (niyabet, 'agus, bac- i hamr) και είναι απαλλαγμένοι από λοιπούς έκτακτους φόρους (avariz- i dıvaniye ve tekalif-i örfiye), διότι προσφέρουν υπηρεσία ως φύλακες στα δερβένια.

Πληθυσμός
οικογένειες: 212
άγαμοι: 16

Φόροι: 13.222 άσπρα
σπέντζα: 3.310
φόρος χορτονομής: 828
στάρι, 107 μόδια: 4.280
κριθάρι, 107 μόδια: 2.140
δασμός κρασιού: 150
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου: 2.594

Κούντουρα Υπάγεται στην Κόρινθο. Δερβένι. Κάθε χανές πληρώνει 15 άσπρα σπέντζα και δίνει μισό μόδιο στάρι και άλλο τόσο κριθάρι. Οι κάτοικοι πληρώνουν επίσης φόρο προστίμων, γάμου και δασμό κρασιού και είναι απαλλαγμένοι από λοιπούς έκτακτους φόρους, διότι προσφέρουν υπηρεσία ως φύλακες στα δερβένια.

Πληθυσμός
οικογένειες 42
άγαμοι: 4

Φόροι: 2.298 άσπρα
σπέντζα: 690
φόρος χορτονομής: 168
στάρι, 21 μόδια: 840
κριθάρι, 21 μόδια: 410
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου και δασμός
κρασιού: 190

Κόκκινο Υπάγεται στην Κόρινθο. Δερβενοχώρι. Οι κάτοικοί του φύλακες στα στενά έχουν την ίδια φορολογική αντιμετώπιση με τους κατοίκους των παραπάνω οικισμών.

Πληθυσμός
οικογένειες: 10
άγαμοι: 2

Φόροι: 888 άσπρα
σπέντζα : 120
φόρος χορτονομής: 48
στάρι, 10 μόδια: 400
κριθάρι, 10 μόδια: 200
φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου: 120

(σ. 732)

Μάξι Υπάγεται στην Κόρινθο. Είναι δερβενοχώρι των Μεγάρων. Οι κάτοικοί του πληρώνουν τους φόρους, που καταβάλλουν κατ' έθιμο οι φύλακες των στενών.

Πληθυσμός
οικογένειες: 90
χήρες: 5

Φόροι: 5.680 άσπρα
σπέντζα προς 15 άσπρα: 1.380
στάρι, 45 μόδια: 1.800
κριθάρι, 45 μόδια: 900
φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου: 1.600

(σ. 786)

Περαχώρα Υπάγεται στην Κόρινθο.

Πληθυσμός
οικογένειες: 20
άγαμοι: 4
χήρες: 2

Φόροι: 2.290 άσπρα
σπέντζα : 602
στάρι, 20 φορτώματα: 800
κριθάρι, 26 φορτώματα: 520
βρώμη, 8 μόδια: 80
φόρος αγροφυλακής: 80
χοίροι: 30
φόρος μελισσιών: 18
φόρος περιβολιού: 10
φόρος προστίμων, φόρος γάμου: 60

Άγ. Γιώργης Υπάγεται στην Κόρινθο.

Πληθυσμός
οικογένειες: 4
χήρες: 1

Φόροι: 1.110 άσπρα
σπέντζα: 100
φόρος χορτονομής: 12
στάρι, 23 μόδια: 920
βρώμη, 5 μόδια: 50
φόρος αγροφυλακής: 12
χοίροι: 10
φόρος προστίμων, φόρος γάμου: 20

Σχοίνος Αγροτική περιοχή κοντά στον Άγιο Γεώργιο. Υπάγεται στην Κόρινθο.
Μη καταγεγραμμένοι φόροι: 100 άσπρα.
Σύνολο : 3.500 άσπρα⁶⁶.

(σ. 852)

Τσάμ Δερβένη των Μεγάρων. Υπάγεται διοικητικά στα Κόρινθο. Οι κάτοικοί του καταβάλλουν τους φόρους, που κατ' έθιμο πληρώνουν οι φύλακες των στενών.

Πληθυσμός
οικογένειες: 17
χήρες: 3

Φόροι: 1.430 άσπρα
σπέντζα: 275
στάρι, 80 μόδια: 340
κριθάρι, 80 μόδια: 130
φόρος προστίμων, φόρος γάμου: 685

(σ. 853)

Αλεποχώρι Οι κάτοικοί του καταβάλλουν τους φόρους, που κατ' έθιμο πληρώνουν οι φύλακες των στενών.

Πληθυσμός
οικογένειες: 15
χήρες: 3

Φόροι: 1.598 άσπρα
σπέντζα: 330
στάρι, 11 μόδια: 440
κριθάρι, 11 μόδια: 220
φόρος προστίμων, φόρος γάμου: 608

Tapu Tahrir 390 (Σουλεϊμάν Μεγαλοπρεπής, 1520–1566)

Στο συνοπτικό αυτό κατάστιχο τα Μέγαρα, Κούντουρα και Κοκκίνοι καταγράφονται να πληρώνουν τα ίδια ποσά φόρου, που πλήρωναν και επί Σελίμ Α'. Εξακολουθούν να ανήκουν στο χάσι του μιρλιβά της Πελοποννήσου. Τα Κούντουρα και το χωριό Κόκκινο ή Κοκκίνοι χαρακτηρίζονται δερβένια.

(σ. 23) Χάσι του μιρλιβά.

Μέγαρα: 13.222 άσπρα. Δερβενοχώρι

Κούντουρα : 2.298. Δερβενοχώρι

Κόκκινο: 888. Δερβενοχώρι

Το ήμισυ του ποσού του φόρου επί των εισπραχθέντων προστίμων από τα τιμάρια των σπαχήδων του καζά της Κορίνθου: 6.000

Σύνολο: 22.408

66. Τα χωριά Περαχώρα, Αγ. Γεώργιος (Μπίσια) και η αγροτική περιοχή (μεζραάς) Σχοίνοσ ανήκουν σε ένα τιμάριο με συνολική πρόσοδο 3.500 άσπρα.

Tapu Tahrir 446 (Σουλεϊμάν Μεγαλοπρεπής, 1520–1566)

Στο φορολογικό αυτό κατάστιχο του λιβά του Μοριά εντοπίσαμε τα χωριά Ράδου ή Σιδεροκαπουλού, Αλεποχώρι, Πύργο ή Τσάμι, που βρίσκονταν στην επικαρπία του μωλιβά της Πελοποννήσου. Στην επικαρπία των σπαχήδων ανήκαν τα χωριά Μάζι Κεμπίρ (Μεγάλο Μάζι), και το Μάζι Κιουτζούκ (Μικρό Μάζι). Τα εισοδήματα των χωριών Περαχώρα και Αγ. Γιώργη ή Μπίσα καρπούνταν οι άνδρες της φρουράς του κάστρου της Κορίνθου. Δερβενοχώρια χαρακτηρίζονται τα: Ράδου, Αλεποχώρι, Μάζι Κεμπίρ και Μάζι Κιουτζούκ. Στα δυο τελευταία καταγράφεται δασμός κρασιού.

(σσ. 32–32)

Ράδου ή Σιδεροκαπουλού των Μεγάρων. Είναι δερβενοχώρι και υπάγεται στην Κόρινθο. 30 οικογένειες είναι δερβεντζήδες. Οι κάτοικοι του χωριού πληρώνουν από 15 άσπρα σπέντζα και από δυό κοιλά στάρι και ισόποσο κριθάρι. Είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους.

Πληθυσμός

οικογένειες: 236

άγαμοι : 64

Φόροι: 13.482 άσπρα

σπέντζα: 3.540

φόρος χορτονομής: 944

στάρι, 472 κοιλά: 4.720

κριθάρι, 472 κοιλά : 2.360

φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων και φόρος γάμου: 898

μύλος του Μεχμέτ Τσελεμπί, 4 μυλόπετρες: 120

τσιφλίκι του Σινάν από τους σπαχήδες του προαναφερόμενου χωριού: 300

τσιφλίκι του σουμπαση Γιουσούφ: 600

(σσ. 36–37)

Αλεποχώρι Δερβενοχώρι που υπάγεται στην Κόρινθο. Οι κάτοικοι του χωριού υπηρετούν ως φύλακες στα στενά και πληρώνουν τον φόρο για τα γεννήματα που δίνουν κατ' έθιμο τα δερβενοχώρια. Είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους.

Πληθυσμός

οικογένειες: 36

Φόροι: 5.000 άσπρα

σπέντζα: 793

στάρι, 72 κοιλά: 720

κριθάρι, 72 κοιλά: 360

ρετσίνι: 1.128

φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων και φόρος γάμου: 2.000

(σ. 65)

Πύργος ή Τσάμι.

Πληθυσμός
οικογένειες: 50
άγαμοι: 4

Φόροι: 2.483 άσπρα
σπέντζα: 990
στάρι, 90 κοιλιά: 900
κριθάρι, 90 κοιλιά : 450
ρετσίνι: 60
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων και φόρος γάμου : 83

(σσ. 112–114)

Μάζι Κεμπίο Δεσβενοχώρι που υπάγεται στην Κόρινθο.

Πληθυσμός
οικογένειες: 118
άγαμοι: 33

Φόροι: 6.264 άσπρα
σπέντζα: 2.265
στάρι, 236 κοιλιά: 2.360
κριθάρι, 236 κοιλιά: 1.180
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου και δασμός κρα-
σιού: 159
δεκάτη ρετσεινού: 100

(σσ. 115–116)

Μάζι Κιουτσούκ Δεσβενοχώρι που υπάγεται στην Κόρινθο. Οι κάτοικοι του χω-
ριού πληρώνουν από 22 άσπρα σπέντζα⁶⁷ και δίνουν από δυό κοιλιά στά-
ρι και κριθάρι. Είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους.

Πληθυσμός
οικογένειες: 17
άγαμοι: 22

Φόροι: 1.500 άσπρα
σπέντζα: 880
στάρι, 34 κοιλιά: 340
κριθάρι, 32 κοιλιά: 170
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου και δασμός κρα-
σιού: 80
δεκάτη ρετσεινού: 30

(σσ. 126–127)

Περαχώρα Υπάγεται στην Κόρινθο.

Πληθυσμός
οικογένειες: 65
άγαμοι: 13

Φόροι: 21.000 άσπρα
σπέντζα: 1.950
φόρος χορτονομής: 260
στάρι, 300 φορτώματα: 12.000
κριθάρι, 200 φορτώματα: 4.000
βρώμη, 35 φορτώματα: 350
φασόλια, 5 φορτώματα: 200
δεκάτη ρετσεινού: 350
μελίτσια: 355

67. Και η φορολογική κατηγορία των αγάμων πληρώνει 22 άσπρα.

	φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου : 560 φόρος αγροφυλακής: 195 φόρος για την μεταβίβαση κτημάτων : 350 φόρος περιβολιών: 130 χοίροι: 300
Άγιος Γιώργης ή Μπίσα	
Πληθυσμός οικογένειες: 35 άγαμοι: 7	Φόροι: 2.300 άσπρα σπέντζα: 1.050 φόρος χορτονομής: 140 στάρι, 15 φορτώματα: 600 κριθάρι, 12 φορτώματα: 240 βρώμη, 2 φορτώματα: 20 φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου: 75 φόρος αγροφυλακής: 105 φόρος περιβολιών: 70
Σχοίνος	Αγροτική περιοχή που πληρώνει φόρο 200 άσπρα.

Tapu Tahrir 605 (991/1583)

Πρόκειται για απογραφή του Μοριά που έγινε επί Μουράτ Γ'.

(σ. 25)

Μεγάρα Υπάγεται στο χάσι του μωλιβά του Μοριά. Τριάντα οικογένειες θεωρούνται δερβεντζήδες και πληρώνουν 15 άσπρα σπέντζα, όπως και από μισό φόρτωμα στάρι και μισό φόρτωμα κριθάρι σύν δασμό κρασιού όπως όριζε και το παλιό τεφτέρι⁶⁸. Οι υπόλοιποι ραγιάδες καταβάλλουν κανονικά τις δεκάτες και τους φόρους στον σπαχή, και δίνουν 25 άσπρα για σπέντζα. Όλοι οι κάτοικοι των Μεγάρων είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους (avariz-ı divaniye ve tekalif-i örfiye).

1) Φύλακες των στενών

Πληθυσμός
 οικογένειες: 26
 άγαμοι: 4

Φόροι
 σπέντζα: 450 άσπρα
 στάρι, 13 φορτώματα: 520
 κριθάρι, 13 φορτώματα: 260
 ρετσί: 10
 δασμός κρασιού: 10
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου και φόρος μεταβίβασης γης: 70

68. Πρβλ. τη σημείωση που συνοδεύει την απογραφή του χωριού Ράδο στο ΤΤ 446.

2) Λοιποί ραγιάδες

Πληθυσμός
οικογένειες: 200
άγαμοι: 97

Φόροι
σπέντζα: 7.625 άσπρα
φόρος χορτονομής: 800
στάρι, 350 φορτώματα: 14.000
κριθάρι, 300 φορτώματα: 6.000
σίκαλη, 150 φορτώματα: 3.000
κεχρί, 50 φορτώματα: 1.000
κουκιά, 10 φορτώματα: 400
φακές, 10 φορτώματα: 400
βαμβάκι, 200 λίτρα: 600
μούστος, 40 μέτρα: 600
φόρος σπιθαμής (resm-i karis): 40
χοίροι: 200
ρετσίνι: 500
δασμός κρασιού: 450
φόρος περιβολιών: 400
φόρος για την εξόρυξη πέτρας (kidda-
he tasi = πυρίτης): 150
φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων,
φόρος γάμου, φόρος επί των αποζη-
μιώσεων για φθορά της αγροτικής πα-
ραγωγής από ζώα (resm-i destbâni)
και φόρος μεταβίβασης γης: 2.515
Σύνολο φόρου στον οποίο περιλαμβάνεται
και αυτός των δερβεντζήδων
= 40.000

(σ. 50)

Κούντουρα Τριάντα οικογένειες προσφέρουν υπηρεσία στη φύλαξη των στενών [και σήμερα] και πληρώνουν 15 άσπρα σπέντζα, καθώς και από μισό φόρτωμα στάρι και κριθάρι σύν τον δασμό κρασιού σύμφωνα με το παλιό τεφτέρι. Οι υπόλοιποι ραγιάδες καταβάλλουν στον σπαχή τις δεκάτες και τους φόρους, σπέντζα 25 άσπρα και είναι απαλλαγμένοι όλοι ανεξαιρέτως από έκτακτους φόρους.

1) Φύλακες των στενών

Πληθυσμός
οικογένειες: 27
άγαμοι: 3

Φόροι
σπέντζα: 450 άσπρα
φόρος χορτονομής: 20
στάρι, 13,5 φορτώματα: 540
κριθάρι, 13,5 φορτώματα: 270
φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων,
φόρος γάμου και φόρος μεταβίβασης γης: 20

2) Λοιποί ραγιάδες

Πληθυσμός
οικογένειες: 80
άγαμοι: 26

Φόροι

σπέντζα: 2.650 άσπρα
φόρος χορτονομής: 20
στάρι, 1 φόρτωμα: 40
σίκαλη, 1 φόρτωμα: 20
βρώμη, 1 φόρτωμα: 10
κριθάρι, 1 φόρτωμα: 20
βαμβάκι, 1 λίτρο: 3
κεχρί, 2 φορτώματα: 40
μούστος, 1 μέτρο: 15
φόρος σπιθαμής (resm-i karis): 1
λινάρι, 1 δεμάτι: 4
χοίροι: 2
μελίτσια: 10
φόρος περιβολιών: 80
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου, φόρος επί των
αποζημιώσεων για φθορά της
αγροτικής παραγωγής από ζώα και
φόρος μεταβίβασης γης: 40
Σύνολο : 4.000

(σ. 68)

Μάξι Κιουτσούκ Δερβένι. Κάθε σπίτι πληρώνει 22 άσπρα σπέντζα, από 2 κοιλιά
στάρι και κριθάρι και είναι απαλλαγμένο από φόρους *anariz-i divaniye*
και *tekalif-i örfiye*.

Πληθυσμός
οικογένειες: 25
άγαμοι: 28

Φόροι

σπέντζα: 1.144 άσπρα
Δεν πληρώνουν φόρο χορτονομής
στάρι, 50 κοιλιά: 500
κριθάρι, 50 κοιλιά: 250
ρετσίνι: 30
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου, φόρος επί των
αποζημιώσεων για φθορά της αγρο-
τικής παραγωγής από ζώα και φό-
ρος μεταβίβασης γης: 100
Σύνολο: 2.000

(σ. 78)

Περαχώρα

Πληθυσμός
οικογένειες: 50
άγαμοι: 28

Φόροι

σπέντζα: 1.950 άσπρα
φόρος χορτονομής: 200

στάρι, 120 φορτώματα: 4.800
 κριθάρι, 50 φορτώματα: 1.000
 βρώμη, 10 φορτώματα: 100
 κουκιά, 5 φορτώματα: 200
 ρετσίνι: 150
 μελίσινα: 150
 χοίροι: 50
 περιβόλια: 100
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των
 αποζημιώσεων για φθορά της
 αγροτικής παραγωγής από ζώα και
 φόρος μεταβίβασης γης: 325
 Σύνολο: 9.000

(σ. 80)

Μάζι Κεμπίρ Τριάντα ντεριμπεντζήδες προσφέρουν υπηρεσία στη φύλαξη των στενών και πληρώνουν από 15 άσπρα σπέντζα, καθώς και από ενάμισυ φόρτωμα στάρι και κριθάρι σύν τον δασμό κρασιού όπως όριζε το παλιό τεφτέρι. Οι υπόλοιποι ραγιάδες καταβάλλουν στον σπαχή τις δεκάτες και τους φόρους, σπέντζα 25 άσπρα και είναι απαλλαγμένοι από φόρους αναριζ-ι divaniye και tekelif-i örfiye.

1) Φύλακες των στενών

Πληθυσμός
 οικογένειες: 26
 άγαμοι: 4

Φόροι
 σπέντζα: 450 άσπρα
 στάρι, 13 φορτώματα: 520
 κριθάρι, 13 φορτώματα: 260
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος μεταβίβα-
 σης γης και δασμός κρασιού: 120

2) Λοιποί ραγιάδες

Πληθυσμός
 οικογένειες: 180
 άγαμοι: 20

Φόροι
 σπέντζα: 5.750 άσπρα
 φόρος χορτονομής: 720
 στάρι, 50 φορτώματα: 2.000
 κριθάρι, 25 φορτώματα: 500
 σίκαλη, 30 φορτώματα: 600
 βρώμη, 20 φορτώματα: 200
 μούστος, 20 μέτρα: 300
 φόρος σπιθαμής (resm-i karis): 20
 χοίροι: 80
 ρετσίνι: 110
 λινάρι, 20 δεμάτια: 80

βαμβάκι: 10 λιτρα: 30
 κουκιά, 2 φορτώματα: 80
 δασμός κρασιού: 450
 φόρος περιβολιών: 300
 φόρος για την εξόρυξη πέτρας: 150
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των
 αποζημιώσεων για φθορά της
 αγροτικής παραγωγής από ζώα και
 φόρος μεταβίβασης γης: 730
 Σύνολο φόρου στον οποίο περιλαμβά-
 νεται και αυτός των δερβεντζήδων
 = 13.000

(σ. 87)

Ράδου ή Καπουλού Δερβένι.

Πληθυσμός
 οικογένειες: 100
 άγαμοι: 180

Φόροι
 σπέντζα: 7.000 άσπρα
 φόρος χορτονομής: 135
 στάρι, 1 φόρτωμα: 40
 κριθάρι, 1 φόρτωμα: 20
 βίκος, 0,25 φόρτωμα: 5
 σίκαλη, 1 φόρτωμα: 20
 δεκάτη φρούτων: 2
 μύλοι, 2 μυλόπετρες: 120
 μελίσινα: 2
 περιβόλια: 120
 χοίροι: 40
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των
 αποζημιώσεων για φθορά της α-
 γροτικής παραγωγής από ζώα και
 φόρος μεταβίβασης γης: 140

(σ. 98)

Αλεποχώρι Ο χανές πλήρωνε 22 άσπρα σπέντζα, καθώς και από 2 φορτώματα στάρι και κριθάρι σύμφωνα με το παλιό τεφτέρι, και ήταν απαλλαγμέ- νος από φόρους αναριζ-ι divaniye και tekalif-i örfiye. Το ίδιο γράφτηκε και στο νέο κατάστιχο.

Πληθυσμός
 οικογένειες: 20
 άγαμοι: 30

Φόροι
 σπέντζα: 1.100 άσπρα
 στάρι, 40 φορτώματα: 400
 κριθάρι, 40 φορτώματα: 200
 δεκάτη ρετσεινού: 100

φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου, φόρος επί των αποζημιώσεων για φθορά της αγροτικής παραγωγής από ζώα και φόρος μεταβίβασης γης: 200

Σύνολο: 2.000

(σ. 138)

Κοκκίни Δερβένι. Οι κάτοικοι πλήρωναν 15 άσπρα πληρώνουν σπέντζα, από μισό μόδι στάρι και ισόποσο κριθάρι καθώς και δασμό κρασιού και ήταν απαλλαγμένοι από φόρους αναγίζ-ι dıvaniye και tekalif-i örfiye. Το ίδιο γράφτηκε και στο νέο κατάστιχο.

Πληθυσμός
οικογένειες :13
άγαμοι: 2

Φόροι
σπέντζα: 225 άσπρα
φόρος χορτονομής: 52
στάρι, 26 κοιλιά: 260
κριθάρι, 26 κοιλιά: 120
δασμός κρασιού: 150
φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου, φόρος επί των αποζημιώσεων για φθορά της αγροτικής παραγωγής από ζώα και φόρος μεταβίβασης γης: 173

Σύνολο: 1.000

Tapu Tahrir 714 (1022/1613)

Απογραφή που πραγματοποιήθηκε στα χρόνια της βασιλείας του σουλτάνου Αχμέτ του Α' (σ. 18)

Μέγαρα Ανήκει στο χάσι του μωλιβά του Μοριά. Τριάντα οικογένειες θεωρούνταν δερβεντζήδες και πλήρωναν 15 άσπρα σπέντζα και έδιναν αντί δεκάτης από μισό φόρτωμα στάρι και μισό φόρτωμα κριθάρι, όπως όριζε και το παλιό ντεφτέρι. Οι υπόλοιποι κάτοικοι πλήρωναν 25 άσπρα σπέντζα και ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν τη δεκάτη των προϊόντων τους στον σπαχή, όπως όριζε και το φιομάνι. Αλλά ανεξαιρέτως όλοι οι κάτοικοι του χωριού, επειδή προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στα δερβένια είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους. Οι φοροαπαλλαγές αυτές καταγράφησαν και στο νέο κατάστιχο.

1) Φύλακες των στενών

Πληθυσμός
οικογένειες: 26
άγαμοι: 4

Φόροι
σπέντζα: 450 άσπρα
στάρι, 13 φορτώματα: 520

2) Λοιποί ραγιάδες
Πληθυσμός
οικογένειες: 200
άγαμοι: 97

κριθάρι, 13 φορτώματα: 260
ρετσίνι: 10 δασμός κρασιού: 10
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου και φόρος μετα-
βίβασης γης: 70

Φόροι
σπέντζα: 7.625 άσπρα
φόρος χορτονομής: 800
στάρι, 350 φορτώματα: 14.000
κριθάρι, 300 φορτώματα: 6.000
σίκαλη, 150 φορτώματα: 3.000
κεχρί, 50 φορτώματα: 1.000
κουκιά, 10 φορτώματα: 400
φακές, 10 φορτώματα: 400
βαμβάκι, 200 λίτρα: 600
μούστος, 40 μέτρα: 600
φόρος σπιθαμής: 40
φόρος χοίρων: 200
ρετσίνι: 500
δασμός κρασιού: 450
περιβόλια: 400
φόρος για την εξόρυξη πέτρας: 500
φόρος επί των εισπραχθέντων από την
κοινότητα προστίμων και φόρος
γάμου: 2.515
Σύνολο: 40.000

(σ. 51)

Κούντουρα Ανήκουν στον καζά των Μεγάρων. Τριάντα οικογένειες του χωριού ως φύλακες στα δερβένια πλήρωναν 15 άσπρα σπέντζα και έδιναν αντί δεκάτης από μισό φόρτωμα στάρι και μισό φόρτωμα κριθάρι, όπως όριζε και το παλιό ντεφτέρι. Οι υπόλοιποι κάτοικοι πλήρωναν 25 άσπρα σπέντζα και ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν τη δεκάτη των προϊόντων τους στον σπαχή, όπως όριζε και το φιρμάνι. Αλλά ανεξαιρέτως όλοι οι κάτοικοι του χωριού, επειδή προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στα δερβένια είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους. Οι φοροαπαλλαγές αυτές καταγράφησαν και στο νέο κατάστιχο.

1) Φύλακες των στενών
Πληθυσμός
οικογένειες: 27
άγαμοι: 3

Φόροι
σπέντζα: 450 άσπρα
φόρος χορτονομής: 20
στάρι, 13,5 φορτώματα: 540

2) Λοιποί ραγιάδες

Πληθυσμός
οικογένειες: 80
άγαμοι: 26

κριθάρι, 13,5 φορτώματα: 270
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων και φόρος γάμου: 20

Φόροι

σπέντζα: 2.650 άσπρα
φόρος χορτονομής: 20
στάρι, 1 φόρτωμα: 40
κριθάρι, 1 φόρτωμα: 20
μούστος, 1 μέτρο: 15
φόρος σπιθαμής: 1
βρώμη, 1 φόρτωμα: 10
κριθάρι, 1 φόρτωμα: 20
ρεβύθια, 2 φορτώματα: 20
λινάρι, 1 δεμάτι: 4
βαμβάκι, 1 λίτρο: 3
χοίροι: 2
μελίτσια: 10
φόρος περιβολιών: 80
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων και φόρος γάμου: 40
Σύνολο: 4.000

Άγιος Γιώργης ή Μπίσα Υπάγεται στα Μέγαρα.

Πληθυσμός
οικογένειες: 20
άγαμοι: 25

Φόροι

σπέντζα: 1.125 άσπρα
φόρος χορτονομής: 80
στάρι: 200
κριθάρι: 100
βρώμη: 50
κουνιά: 40
φακές: 20
βαμβάκι: 30
μελίτσια: 20
ρετσίνι: 10 περιβόλια: 40
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων και φόρος γάμου: 125
Σύνολο: 2.000

Πύργος Υπάγεται στα Μέγαρα. Μόνο η φορολογική κατηγορία των χανέδων, δηλαδή μόνο οι οικογένειες υποχρεούνται να πληρώνουν σπέντζα (22 άσπρα) όπως και να καταβάλουν από 2 κοιλιά στάρι και κριθάρι. Οι κάτοικοι του χωριού υπηρετούν όλοι ως φύλακες στα στενά (karye-i mez-bure halki derbenciler olup) και είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους και εισφορές.

Πληθυσμός
οικογένειες: 35
άγαμοι: 18

Φόροι
σπέντζα: 770 άσπρα
ρετσίνι: 30
στάρι, 70 κοιλά: 700
κριθάρι, 70 κοιλά: 350
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων και φόρος γάμου: 150
Σύνολο: 2.000

Μάξι Κιουτσούκ Υπάγεται στα Μέγαρα. Μόνο η φορολογική κατηγορία των χανέδων, δηλαδή μόνο οι οικογένειες υποχρεούνται να πληρώνουν σπέντζα (22 άσπρα) όπως και να καταβάλουν από 2 κοιλά στάρι και κριθάρι. Οι κάτοικοι του χωριού υπηρετούν όλοι ως φύλακες στα στενά (karge-i mezbur halki derbenciler olup) και είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους και εισφορές.

Πληθυσμός
οικογένειες: 25
άγαμοι: 28

Φόροι
σπέντζα: 1.144 άσπρα
δεν πληρώνουν φόρο χορτονομής
ρετσίνι: 30
στάρι, 50 κοιλά: 500
κριθάρι, 50 κοιλά: 250
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων και φόρος γάμου: 100
Σύνολο: 2.000

Περαχώρα Υπάγεται στα Μέγαρα.

Πληθυσμός
οικογένειες: 50
άγαμοι: 28

Φόροι
σπέντζα: 1.950 άσπρα
φόρος χορτονομής: 200
στάρι, 120 φορτώματα: 4.800
κριθάρι, 50 φορτώματα: 1.000
βρώμη, 10 φορτώματα: 100
κουκιά, 5 φορτώματα: 200
ρετσίνι: 150
μελίτσια: 150
χοίροι: 50
περιβόλια: 100
φόρος επί των προστίμων: 225
Σύνολο: 9.000

Μάξι Κεμπίτ Υπάγεται στα Μέγαρα. Τριάντα κάτοικοι υπηρετούν ως φύλακες στα στενά και πληρώνουν από 15 άσπρα σπέντζα και από μισό φόρτωμα στάρι και κριθάρι αντί δεκάτης. Οι υπόλοιποι κάτοικοι πληρώνουν κανονικά σπέντζα (25 άσπρα) και δεκάτες στον σπαχή. Άπαντες όμως οι κάτοικοι είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους και δασίματα.

1) Φύλακες των στενών:

Πληθυσμός
οικογένειες: 26
άγαμοι: 4

Φόροι

σπέντζα: 450 άσπρα
στάρι, 13 φορτώματα: 525
κριθάρι, 13 φορτώματα: 280
φόρος επί των προστίμων: 120

2) Λοιποί ραγιάδες

Πληθυσμός
οικογένειες: 180
άγαμοι: 20

Φόροι

σπέντζα: 5.750 άσπρα
φόρος χορτονομής: 720
στάρι, 50 φορτώματα: 2.000
κριθάρι, 25 φορτώματα: 500
ρετσίνι: 110
κριθάρι, 30 φορτώματα: 600
βρώμη, 20 φορτώματα: 200
μούστος, 20 μέτρα: 300
φόρος σπιθαμής: 20
χοίροι: 80
λινάρι, 20 δεμάτια: 80
βαμβάκι, 10 λίτρα: 30
κουκιά, 2 φορτώματα: 80
περιβόλια: 360
φόρος επί των εισπραχθέντων προστίμων, φόρος γάμου, φόρος επί των εισπραχθέντων αποζημιώσεων για τις φθορές αγροτικής παραγωγής από ζώα, φόρος μεταβίβασης γης: 720
Σύνολο: 13.000

(σ. 88)

Ράδου ή Καπουλί Υπάγεται στα Μέγαρα. Τριάντα κάτοικοι υπηρετούν ως φύλακες στα στενά και πληρώνουν από 15 άσπρα σπέντζα και από μισό φόρτωμα στάρι και κριθάρι αντί δεκάτης. Οι υπόλοιποι κάτοικοι πληρώνουν κανονικά σπέντζα και δεκάτες στον σπαχή, αλλά άπαντες οι κάτοικοι είναι απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους και δασίματα.

1) Φύλακες των στενών:

Πληθυσμός
οικογένειες: 30

Φόροι

σπέντζα: 450 άσπρα
στάρι, 13 φορτώματα: 520
κριθάρι, 13 φορτώματα: 260
φόρος επί των προστίμων, φόρος γάμου, δασμός κρασιού και φόρος μεταβίβασης ακινήτου περιουσίας: 120

2) Λοιποί ραγιάδες
 Πληθυσμός
 οικογένειες: 200
 άγαμοι: 164

Φόροι
 σπέντζα: 9.100 άσπρα
 φόρος χορτονομής: 800
 στάρι, 100 φορτώματα: 4.000
 κριθάρι, 50 φορτώματα: 1.000
 μύλος του Μαχμούτ Τζελεμπή, 4 μυ-
 λόπετρες: 120
 βρώμη, 50 φορτώματα: 500
 σίκαλη, 20 φορτώματα: 400
 μούστος, 20 μέτρα: 300
 φόρος σπιθαμής: 26
 μελισσια: 100
 χοίροι: 150
 φασόλια, 10 φορτώματα: 400
 λινάρι, 100 δεμάτια: 400
 περιβόλια: 400
 τσιφλίκι από το οποίο δεν εισπράττε-
 ται δεκάτη
 βαμβάκι, 100 λίτρα: 300
 φόρος επί των προστίμων, φόρος γά-
 μου και φόρος μεταβίβασης ακινή-
 του περιουσίας: 1.320
 Σύνολο: 20.700

Ξηλοδένδρι ή Αγάλι Υπάγεται στα Μέγαρα.

Πληθυσμός
 οικογένειες: 5

Φόροι
 σπέντζα: 125 άσπρα
 φόρος χορτονομής: 16
 στάρι, 50 φορτώματα: 2.000
 κριθάρι, 20 φορτώματα: 400
 κεχρί, 20 φορτώματα: 400
 βρώμη, 2 φορτώματα: 20
 μύλος, 3 μυλόπετρες: 90
 λινάρι, 10 δεμάτια: 40
 χοίροι: 40
 περιβόλια: 8
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των ει-
 σπραχθέντων αποζημιώσεων για τις
 φθορές αγροτικής παραγωγής από ζώα,
 φόρος μεταβίβασης γης: 180
 Σύνολο: 3.400

Ψαθί⁶⁹ Υπάγεται στα Μέγαρα.

Πληθυσμός
οικογένειες: 10
άγαμοι: 5

Φόροι
σπέντζα: 375 άσπρα
φόρος χορτονομής: 40
στάρι, 10 φορτώματα: 400
κριθάρι, 5 φορτώματα: 100
βρώμη, 5 φορτώματα: 50
κεχρί, 2 φορτώματα: 40
κουκιά, 0,5 φόρτωμα: 30
μούστος, 10 μέτρα: 150
φόρος σπιθαμής: 20
βαμβάκι, 200 λίτρα: 600
μελίσινα: 20 μετάξι, 1 λίτρα: 60
μύλος, 2 μυλόπετρες: 60
χοίροι: 20
περιβόλια: 20
φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
μων, φόρος γάμου, φόρος επί των ει-
σπραχθέντων αποζημιώσεων για τις
φθορές αγροτικής παραγωγής από
ζώα, φόρος μεταβίβασης γης: 75
Σύνολο: 1.500

Βίλια

Πληθυσμός
οικογένειες: 25

Φόροι
σπέντζα: 625 άσπρα
φόρος χορτονομής: 80
στάρι, 10 φορτώματα: 400
κριθάρι, 5 φορτώματα: 100

69. Η πλειοψηφία των κατοίκων του χωριού φέρουν το οικογενειακό όνομα Ψαθής, από το οποίο πρέπει να ονομάστηκε και ο οικισμός. Μεταγράφω τα ονόματα των κατοίκων που μαρτυρούν αρβανίτικη καταγωγή: 1) Μέξας Ψαθής, 2) Θόδωρος γιός του, 3) Κώστας Ψαθής, 4) Γκίνης γιός του, 5) Γιώργης Ψαθής, 6) Μαθιός αδελφός του, 7) Γκιώνης γιός του [Μαθιού], 8) Γκιώνης Λέκας, 9) Πέρος Ψαθής, 10) Ανδρέας αδελφός του, 11) Νικόλας γιός του {Ανδρέα}, 12) Γκίνης γιός του [Ανδρέα], 13) Σταμάτης Ψαθής, 14) Γιάννης αδελφός του. Psathó καταγράφεται στον χάρτη Der Meerbusen von Korinth oder Lepanto (1: 200.000) που συνοδεύει το βιβλίο [του Salvador Ludwig, Αρχιδούκα της Αυστρίας] *Eine Spazierfahrt im Golfe von Korinth*, Prag 1876 (ανατ. Δ. Καραβία, Αθήνα 1983). "Echelle de Psathó" αναφέρεται και από τον Rouqueville, IV, 125, 138. Παρατηρούμε λοιπόν ότι και η ονομασία του σημερινού χωριού Ψάθα προέρχεται από κυριώνυμο, όπως και των αρβανίτικων χωριών του Μαραθώνα (Βρανάς, Λιόπεσι, Σταμάτα, Μπούγα, Βαρυμπόμπη κλπ.). Βλ. Evangelia Balta, *Rural and Urban Population in the Sancak of Euripos in the early 16th Century*, Αρχείον Ευβοϊκών Μελετών 29(1990-91)60.

βρώμη, 8 φορτώματα: 80
 κεχρί, 4 φορτώματα: 80
 σίκαλη, 3 φορτώματα: 60
 ρεβύθια, 1 φορτώματα: 40
 μετάξι, 1 λίτρο: 60
 μούστος, 20 μέτρα, 300
 φόρος σπιθαμής: 20
 χοίροι: 10
 περιβόλια: 40
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των ει-
 σπραχθέντων αποζημιώσεων για τις
 φθορές αγροτικής παραγωγής από
 ζώα, φόρος μεταβίβασης γης: 105
 Σύνολο: 2.000

(σ. 99)

Άλεποχώρι Δεσβενοχώρι των Μεγάρων. Οι κάτοικοί του στο σύνολό τους υπη-
 ρετούσαν ως φύλακες των στενών και πλήρωναν 22 άσπρα σπέντζα και
 καταβάλλουν αντί δεκάτης από 2 κοιλιά στάρι και κριθάρι.

Πληθυσμός
 οικογένειες: 50

Φόροι
 σπέντζα: 1.100 άσπρα
 στάρι, 40 φορτώματα: 400
 κριθάρι, 40 φορτώματα: 200
 ρετσίνοι: 100
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των ει-
 σπραχθέντων αποζημιώσεων για τις
 φθορές αγροτικής παραγωγής από
 ζώα, φόρος μεταβίβασης γης: 200
 Σύνολο: 2.000

(σ. 128)

Άγιος Μελέτης ή Μαλακάσα

Πληθυσμός
 οικογένειες: 25
 άγαμοι: 6

Φόροι
 σπέντζα: 775 άσπρα
 φόρος χορτονομής: 100
 στάρι: 12 φορτώματα: 480
 κριθάρι, 11 φορτώματα: 220
 μελίσσια: 70
 χοίροι: 160
 μύλος, 1 μυλόπετρα: 30
 ρετσίνοι⁷⁰

70. Δεν καταγράφεται το ποσό του φόρου.

περιβόλια: 50
 δασμός κρασιού: 300
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των
 εισπραχθέντων αποζημιώσεων για
 τις φθορές αγροτικής παραγωγής
 από ζώα: 265
 Σύνολο: 2.600

(σ. 142)

Κοκκίни Δερβενοχώρι των Μεγάρων. Οι κάτοικοί του υπηρετούν όλοι ως φύλα-
 κες στα στενά, γι' αυτό και πληρώνουν 15 άσπρα σπέντζα, και από μισό
 μόδιο στάρι και κριθάρι. Επίσης πληρώνουν και δασμό κρασιού. Είναι
 απαλλαγμένοι από έκτακτους φόρους και δασίματα.

Πληθυσμός
 οικογένειες: 13
 άγαμοι: 2

Φόροι
 σπέντζα: 225 άσπρα
 φόρος χορτονομής: 52
 στάρι, 26 κοιλιά: 260
 κριθάρι, 26 κοιλιά: 130
 δασμός κρασιού: 150
 φόρος επί των εισπραχθέντων προστί-
 μων, φόρος γάμου, φόρος επί των
 εισπραχθέντων αποζημιώσεων για
 τις φθορές αγροτικής παραγωγής
 από ζώα και φόρος μεταβίβασης
 ακινήτου περιουσίας: 173

MAD 521 (1053–55/1643–45)

Κατάστιχο (14 x 40 cm) κεφαλικού φόρου που καταβάλλουν οι κάτοικοι της Πελοποννήσου,
 του σαντζακίου του Ευρίπου και των περιοχών Ναυπάκτου, Καρπενησίου, Άγιας Μαύρας
 (Λευκάδας) Αγγελοκάστρου και Άρτας. Ο καζάς των Μεγάρων με σύνολο 484 φορολογι-
 κές μονάδες υπόχρεες σε κεφαλικό φόρο υπαγόταν στη διοικητική περιφέρεια Κορίνθου,
 όπου συνολικά απογράφονταν 3.696 φορολογούμενοι.

(σ. 246)

Καζάς Μεγάρων

Μέγαρα. Δερβένη. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων (muaf): 207 χανέδες

Κούντουρα. Δερβένη. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 70

Περαχώρα. Δερβένη. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 30

Άγιος Γιώργης. Δερβένη. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 31

Κοκκίни. Δερβένη. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 8

Μάζι Κεμπίο. Δερβένη. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 28

Καπουλάρ. Δερβένη. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 110

MAD 15158 (1086/1676–77)

Κατάστιχο κεφαλικού φόρου των απίστων του βιλαετίου της Κορίνθου. Φέρει τον τουγγά του σουλτάνου Μεχμέτ Δ (10 x 30 cm).

(σσ. 5–6):

Καζάς Μεγάρων

Μέγαρα. Δερβέσι. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων (muaf): 142 χανέδες

Κούντουρα. Δερβέσι. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 70

Περαχώρα. Δερβέσι. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 30

Άγιος Γιώργης. Δερβέσι. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 22

Κοκκίσι. Δερβέσι. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 12

Μάξι Κεμπίρ. Δερβέσι. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 25

Αλεποχώρι. Μή καταγεγραμμένο στο κατάστιχο (hariç ez defter). Δερβέσι. Οι κάτοικοί του είναι απαλλαγμένοι φόρων: 3

MAD 93 (1128/1715)

Κατάστιχο καταγραφής του φόρου αβαριζ που πληρώνουν οι οικισμοί του Μοριά.

(σ. 11α)

Περαχώρα άπιστοι: 56, φύλακες στενών: 25, ραγιάδες: 31, αβαριζ χανέ: 3,5⁷¹

Μπίσα » : 56 » : 20 » : 36 » : 3,5

(σ. 11β)

Μάξι Σαγίρ » : 24 » : 20 » : 4

Μονή Σινάνη

κοντά στο χ.

Μάξι Σαγίρ » : 2

Βίλια » : 42 » : 15 » : 27 » : 2,5

(σ. 12α)

Μέγαρα » : 80 » : 30 » : 50 » : 5

Κούντουρα » : 100 » : 25 » : 75 » : 7,5

Μονή Κυπαρίσσι

κοντά στα

Μέγαρα » : 1

71. Η αναλογία του φόρου αβαριζ στα χρόνια αυτά είναι 10 προς 1, δηλαδή πληρώνει μια οικογένεια στις 10. Στους δεδομένους οικισμούς, ενώ καταγράφεται ο φόρος, δεν εισπράττεται, εφόσον οι κάτοικοι είναι απαλλαγμένοι του φόρου λόγω της υπηρεσίας τους στα δερβέσια. Στο κατάστιχο υπάρχει σχετική σημείωση του γραφέα.

Kâmil Kereci: 2855 (1128/1715)

Κατάστιχο καταγραφής του φόρου αβαρίζ στο βιλαέτι του Μοριά.

(σ. 71)

Περαχώρα: 60 οικογένειες φύλακες στενών: 25

Μπίσα: 56 » » : 20

Μάζι Σαγίρ: 24 »

Μονή Σινάνη κοντά

στο χ. Μάζι Σαγίρ: 2 μοναχοί

Βίλια: 42 οικογένειες φύλακες στενών: 15

Μέγαρα: 80 » » : 30

Μονή Κυπαρίσσι κοντά

στο χ. Μέγαρα 1 μοναχός

Κούντουρα 100 οικογένειες φύλακες στενών: 25

Άγιος Μελέτης ή Μαλακάσα: δεν καλλιεργείται

Τσιφλίκι μονής **Αγίου Μελετίου** κοντά στο χ. Μάζι Κεμπίρ

Μάζι Κεμπίρ: εγκαταλελειμένο (hali).

Maliyeden Müdevver 5053 (1128/1715)

Κατάστιχο κεφαλικού φόρου του καζά της Κορίνθου, ο οποίος συνολικά έχει 4.233 φορολογούμενους. Τα χωριά της Μεγαρίδας υπάγονται στον ναχιγιέ του Φονιά, ο οποίος συνολικά έχει 521 φορολογούμενους.

(σ. 8)

Περαχώρα: 52 οικογένειες

Μπίσα: 56 »

Μάζι: 24 »

Μονή Σινάνη: 2 »

Βίλια: 42 »

Μέγαρα: 80 »

Κούντουρα: 100 »

MAD 22212

Αχρονολόγητο κατάστιχο κεφαλικού φόρου του βιλαετίου του Μοριά. Η ταύτιση των αριθμητικών στοιχείων του με αυτά των καταστίχων της δεύτερης τουρκοκρατίας μας επιτρέπει να το χρονολογήσουμε μετά το 1715. Τα χωριά της Μεγαρίδας στο εν λόγω κατάστιχο υπάγονται στον ναχιγιέ του Φονιά.

Περαχώρα: 57 οικογένειες

Μπίσα: 56 »

Μάζι: 24 »

Βίλια:	42	οικογένειες
Μονή Σινάνη:	2	»
Μέγαρα:	80	»
Κούντουρα:	100	»

A.DFE 607

Σπάραγμα αναλυτικού καταστίχου (15 x 39.5) που περιλαμβάνει χωριά των καζάδων Κορίνθου, Άργους και Ναυπλίου. Δεν φέρει στις σελίδες του χρονολογία. Η ταύτιση όμως των αριθμητικών στοιχείων του με αυτά των καταστίχων της δεύτερης τουρκοκρατίας μας επιτρέπει να το χρονολογήσουμε μετά το 1715. Τα χωριά της Μεγαρίδας στο εν λόγω κατάστιχο υπάγονται στον ναχιγιέ του Φονιά.

(σ. 15)

Περαχώρα: 60 οικογένειες. Δερβενοχώρι.

Μπίσα: 56 οικογένειες

Μάξι Σαγίρ: 24 οικογένειες

Μονή Σινάνη στα σύνορα του χωριού Μάξι Σαγίρ: 2 μοναχοί

Βίλια: 42 οικογένειες, εκ των οποίων 23 θεωρούνται φύλακες των στενών και είναι απαλλαγμένοι φόρων

Αλεποχώρι. Δεν καλλιεργείται και δεν καταγράφεται φορολογούμενος πληθυσμός

Μέγαρα: 85 οικογένειες εκ των οποίων 61 υπηρετούν ως φύλακες των στενών και είναι απαλλαγμένοι φόρων. Στα Μέγαρα υπάγεται και η μονή Κυπαρίσσι με έναν μοναχό.

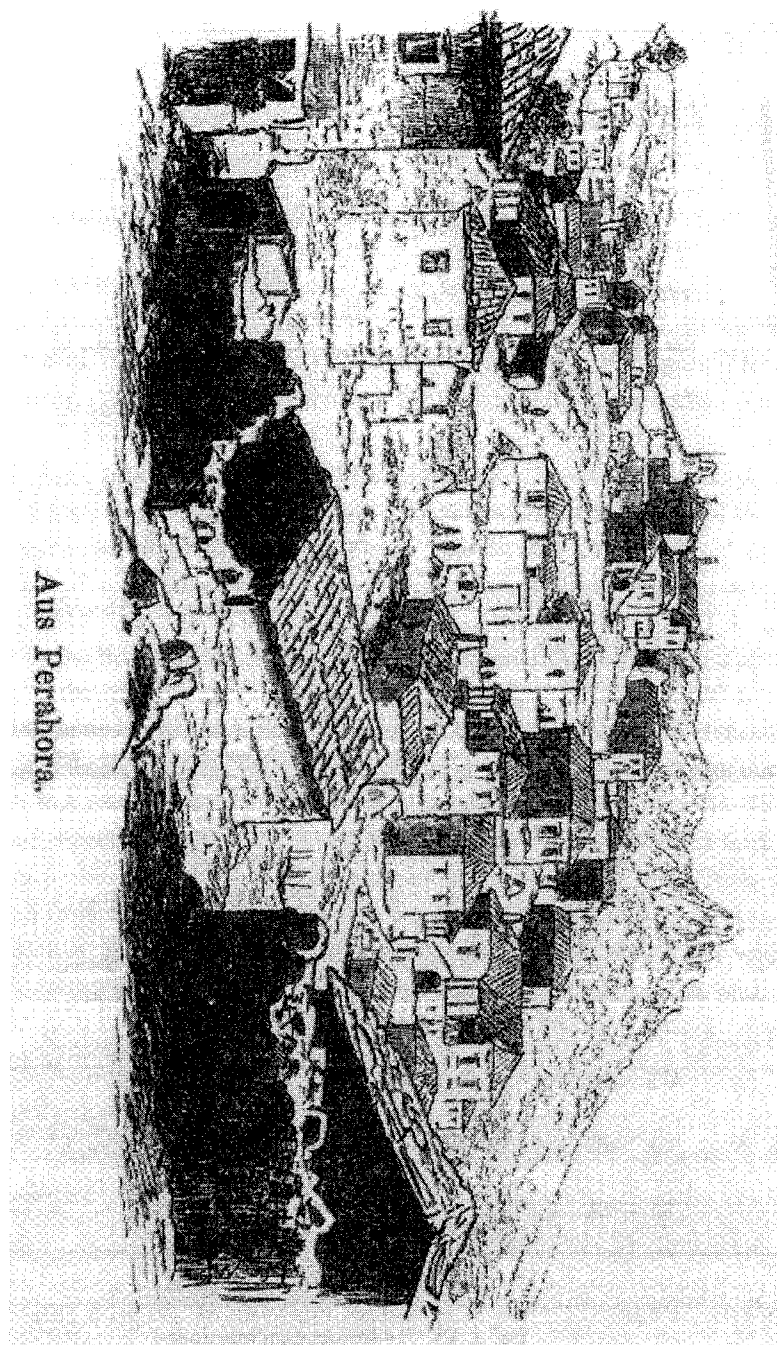
Κούντουρα: 100 οικογένειες. Δερβενοχώρι.

SUMMARY

EVANGELIA BALTA

Megaris in the Ottoman Archives
Research into viticulture of the region

In studying the history of the vine we are in reality recording the history and the culture of the place in which it was cultivated. From unpublished Ottoman sources in the archives of Turkey (*Başbakanlık Osmanlı Arşivi*), spanning the period from the early 16th into the 18th century, we follow the history of the Megaris, that is the Megala Dervenochoria, specifically the villages of Megara, Perachora, Villia, Bisia, Mazi, Alepochori, Koundoura, Kokkini, Pyrgo and Radou. According to Photakos, author of the memoir of the Greek War of Independence, the inhabitants of these villages enjoyed “privileges of tax exemption”, because they guarded the defiles (*derbend*). The area belonged to the kaza of Corinth; the *mirliva* of the Morea and later the soldiers in garrison stationed in Corinth castle had usufruct of its taxes. Thanks to the tax registers, we have indicative data on the population size of the villages of the Megaris as well as on their productive activities. Cereals were predominant, there were a few pulses, some cotton and flax. There was a dynamic production of wine, on which a tithe was levied and which was burdened with duty as a product that was circulated. There was evidently also a high tax on resin. The special fiscal régime of the inhabitants (*derbendçiler*) of certain villages in the Megaris, which offered their services as guards of the passes on the route Thebes-Attica to and from Morea, is recorded in the Ottoman registers, already from the early 16th century. For the reason, all the inhabitants of the Derbends (Dervenochoria) were exempted from extraordinary taxes and obligatory services (*corvée*).

Εικ. 2. Eine spazierfahrt in Golfe von Korinth, Prag 1876

Εικ. 3.

DER MEERBUCHEN
VON
KORINTH oder **LEPANTO**
aufgenommen v. Leutnant Owen Stanley 1815, verfertigt v. Capitan A.L. Moresby am Jahre 1830.
Das Verzeichniss ist aus der Preussischen Karte von Griechenland des Staffl. v. v. Sauer v. Paris.